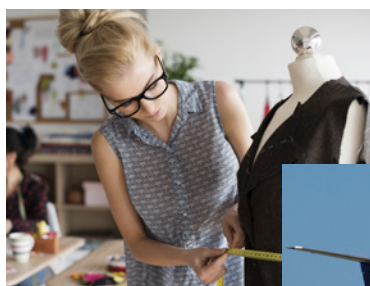

Marktwerving in België

Horizontale Screening van Sectoren

**Prijzenobservatorium
Februari 2017**

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Algemene Directie Economische Analyses en Internationale Economie
Vooruitgangsstraat 50
1210 Brussel
Tel.: 0800 120 33
<http://economie.fgov.be>

Verantwoordelijke uitgever: Jean-Marc Delporte
Vooruitgangsstraat 50
1210 Brussel

Internetversie

Meer informatie:

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Peter Van Herreweghe
City Atrium
Vooruitgangstraat 50
1210 BRUSSEL
Tel.: +32 2 277 83 96
E-mail: Peter.Vanherreweghe@economie.fgov.be

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Methodologie	6
2.1	Aanpak	6
2.2	Bronnen van de statistische gegevens	8
3	Resultaten	12
3.1	Industriële sectoren	12
3.1.1	Netwerkindustrieën	13
3.1.2	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	15
3.1.3	Metallurgie, producten van metaal en andere minerale producten	17
3.1.4	Andere verwerkende industrieën	19
3.2	Dienstensectoren	22
3.2.1	Netwerkdiensten	22
3.2.2	Handel	25
3.2.3	Verhuur	27
3.2.4	Diensten aan personen	29
3.2.5	Bouwnijverheid	31
3.2.6	Andere diensten	32
4	Analyse van de rendabiliteit van de marktgerichte sectoren	36
4.1	Evolutie van de rendabiliteit	36
4.2	Interactie met de andere indicatoren van de marktwerking	42
4.3	Integratie van de kapitaalkosten	43
5	Besluit	47
6	Bijlagen	48
	Bijlage 1: Definitie van de indicatoren	48
	Bijlage 2: Uitzuivering van de gegevens	52
	Bijlage 3: Beschrijvende statistieken van de indicatoren	53
	Bijlage 4: alternatieve PCM: methodologie	56
	Bijlage 5 : Lijst van NACE Afdelingen(2-digits)	60
	Bijlage 6: Lijst van termen en afkortingen	62

Tabellen in afzonderlijke Excel-bijlage.

1 Inleiding

Wanneer de markten op een doeltreffende manier werken, worden de ondernemingen meer aangespoord om te innoveren en hun productiekosten op lange termijn te verlagen. De consumenten hebben hier voordeel bij via lagere prijzen of een betere kwaliteit van de producten of diensten die de ondernemingen leveren. Dit kan bijdragen tot een efficiëntere toewijzing van de middelen van de ondernemingen en bijgevolg een versterking van de concurrentiekracht van onze economie.

De horizontale screening van sectoren analyseert verschillende dimensies zoals concentratie, internationale openheid en winstmarges, teneinde eventuele verstoringen te identificeren in de Belgische marktsectoren. Dit vormt dan een eerste stap in de analyse en de kennis van de werking van de markten voor producten en diensten in België. Dit rapport bevat de resultaten van deze screening.

Deze horizontale benadering geeft echter geen volledige voldoening, meer bepaald omwille van het grote belang van elementen die sector-specifiek zijn. Daarom voert het Prijzenobservatorium, op basis van de resultaten van de screening en van andere informatiebronnen¹ diepgaande analyses uit van bepaalde specifieke economische sectoren, zoals bijvoorbeeld de suikerproductie of de uitbating van bioscoopzalen. De resultaten van de screening kunnen ook gebruikt worden door andere instellingen, zoals deze die verantwoordelijk zijn voor de regelgeving en de mededinging op de Belgische markten.

Het Prijzenobservatorium voert deze screening in alle onpartijdigheid en objectiviteit uit, in alle onafhankelijkheid ten opzichte van instellingen die instaan voor de controle en regeling van de markten. Als lid van het INR heeft het toegang tot de meest gedetailleerde gegevens van de ondernemingen en gebruikt ze die met eerbiediging van het vertrouwelijke karakter.

Dit rapport bevat de resultaten van de screening van 2016 (gegevens van 2010-2014). De voorgaande rapporten (screening 2014 en 2015) bevatten meer uitgebreide details over de methodologie.² Deel twee behandelt de methodologische aanpak en de gegevensbronnen gebruikt voor deze horizontale sectorscreening. Deel drie licht de resultaten toe voor de industriële en de dienstensectoren. Deel vier behandelt de evolutie van de rendabiliteit binnen de verschillende sectoren.

Dit screeningsrapport werd opgesteld door Erwin Van Hirtum, Lucas Mariën, Jean-Yves Jaucot en Lidia Tsyganok.

---

¹ Zoals de verschillen in de evolutie van de consumptieprijzen tussen België en de buurlanden, aandachtspunten aangebracht door internationale instellingen zoals de Europese Commissie en de OESO en punten die verband houden met de context.

² [Screening 2014](#); [Screening 2015](#).

5 troeven van de screening

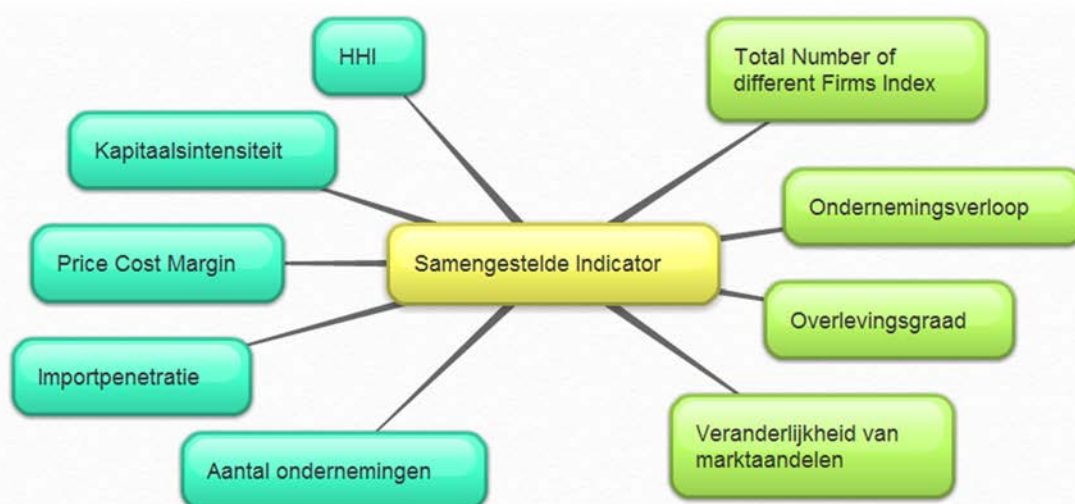
- 1) **Een gedetailleerde segmentatie van de verschillende markten in de Belgische economie.** De screening analyseert de sectoren op het meest gedetailleerde NACE-niveau dat beschikbaar is.
- 2) **Er is gewerkt met volledige en betrouwbare gegevens** over de ondernemingen. De indicatoren van de screening zijn berekend op basis van informatie uit verschillende officiële gegevensbronnen.
- 3) **Er wordt rekening gehouden met ondernemingsgroepen.** In een geglobaliseerde wereld kunnen verschillende ondernemingen eenzelfde eigenaar hebben of behoren tot eenzelfde groep. In de screening wordt rekening gehouden met deze factor van de ondernemingsgroepen.
- 4) **De winstmarge-indicator (of Price Cost Margin-indicator)** wordt zo berekend dat hij representatief is voor de realiteit van de sector. Hij is met name gebaseerd op de structuurenquête ondernemingen (Structural Business Survey), waarbij per sector rekening wordt gehouden met zoveel mogelijk ondernemingen (inclusief kmo's).
- 5) **De verschillende indicatoren voor de marktwerking zijn berekend voor meerdere jaren.** Daardoor kan hun evolutie in de tijd geanalyseerd worden.

De horizontale screening analyseert 623 sectoren (waarvan 386 dienstensectoren), die 813 miljard EUR genereren op de Belgische markt, en gebruikt de gegevens van 590.088 ondernemingen.

2 Methodologie

2.1 Aanpak

Deze screening wordt op een horizontale manier uitgevoerd op alle marktsectoren van de Belgische economie³, om eventuele verstoringen op te sporen in de marktwerking van sectoren en zo sectoren te identificeren die in aanmerking komen voor een verdere analyse van de marktwerking. Het belangrijkste instrument van de screening is een samengestelde indicator die informatie combineert over verschillende aspecten van de marktwerking. Deze geeft een synthetisch beeld van de prestaties van de verschillende sectoren en laat toe om ze met elkaar te vergelijken. De samengestelde indicator is opgebouwd uit negen individuele indicatoren, die in twee groepen kunnen worden ingedeeld: vijf indicatoren evalueren de marktstructuur en vier indicatoren de marktdynamiek⁴.

Tot de indicatoren van de marktstructuur, behoort vooreerst de **Herfindahl-Hirschman Index (HHI)**, berekend als de som van de kwadraten van de marktaandelen van alle ondernemingen in een sector. Deze indicator meet de concentratie van ondernemingen op de markt, net zoals de indicator van het **aantal ondernemingen**. Verder is er de **kapitaalintensiteit**, een graadmeter voor de hoeveelheid kapitaalgoederen die vereist is voor het toetreden tot de markt en de productie. De winstmarge, **Price Cost Margin (PCM)**, geeft de marge weer die gegenereerd wordt door de operationele activiteiten van de onderneming. De laatste indicator van de marktstructuur is de **graad van importpenetratie**, gemeten als de verhouding tussen de waarde van ingevoerde producten die tot een sector behoren en de waarde van het schijnbare verbruik (de som van de geproduceerde en ingevoerde producten minus de uitgevoerde producten) van alle producten van deze sector in België. Deze indicator is momenteel alleen beschikbaar voor industriële sectoren.

Tot de indicatoren voor de marktdynamiek, behoren het **ondernemingsverloop** (Churn), die het belang weergeeft (in termen van marktaandelen) van de ondernemingen die de markt verlaten en deze die tot de markt toetreden, de **overlevingsgraad**, gebaseerd op het voortbestaan op de markt van dezelfde ondernemingen gedurende verschillende opeenvolgende jaren, de **rotatiegraad van de acht**

³ De term sector wordt in deze tekst gebruikt als synoniem voor de term bedrijfstak uit de Nationale Rekeningen en mag niet verward worden met de term institutionele sector uit de Nationale Rekeningen. De termen marktsectoren en marktbedrijfstakken worden dus in de tekst als synoniemen beschouwd en gebruikt.

⁴ Voor meer details over de verschillende indicatoren, zie [Screening 2014](#) en bijlage 1.

ondernemingen met de grootste omzet in de afgelopen vijf jaar (TNF8: Total Number of different Firms index) en de **wijzigingen van marktaandelen** van de verschillende ondernemingen van het ene jaar naar het andere.

Deze negen indicatoren voor marktwerking worden genormaliseerd en samengevoegd tot een samengestelde indicator. Normalisatie laat toe om variabelen die verschillende meetschalen gebruiken toch met elkaar te vergelijken. Er werd gekozen voor de 'min-max'-methode⁵ omdat deze geen invloed heeft noch op de rangschikking noch op de uitschieters en omdat deze steeds positieve waarden oplevert. Na de normalisatie liggen de waarden van elke indicator tussen 0 en 1, waarbij een waarde dicht bij 1 duidt op een hoger risico op marktverstoringen.

Genormaliseerde cijfers worden vervolgens samengevoegd tot een samengestelde indicator. Voor deze samenvoeging worden drie methoden gebruikt: het rekenkundig gemiddelde, het geometrisch gemiddelde en de methode van het voordeel van de twijfel (BoD voor Benefit of the Doubt⁶). Hoewel de eerste werkwijze het voordeel heeft dat ze eenvoudig te begrijpen en te interpreteren is, heeft ze ook verschillende nadelen. Vooreerst wordt eenzelfde gewicht toegekend aan elke indicator ongeacht zijn relatieve belang of de mogelijke interactie met andere indicatoren. Ten tweede hebben extreme waarden een significante invloed hebben op de eindscore, omdat de marginale substitutiegraad tussen indicatoren 1 is, wat betekent dat als een indicator met één eenheid vermindert en een andere met één eenheid vermeerdert, de uiteindelijke score van de samengestelde indicator ongewijzigd blijft. Het geometrisch gemiddelde biedt een oplossing voor het tweede nadeel, maar blijft uitgaan van eenzelfde gewicht voor alle sectoren voor elke indicator. Bij de methode van het voordeel van de twijfel, worden de onderlinge gewichten van de verschillende indicatoren op een endogene wijze bepaald en verschillen deze meestal van de ene sector tot de andere.

In de analyse worden alle marktsectoren van de Belgische economie in twee groepen ingedeeld: de industriële sectoren en de dienstensectoren. Deze indeling speelt een sleutelrol bij de stap van de normalisatie (waarbij de minimum-en maximumwaarden van een indicator deze zijn van de industrie voor een industriesector en van de diensten als het een dienstensector betreft) en de stap van de samentelling binnen de de BoD-methode (waar de keuze van de "benchmark- of referentiesector" cruciaal is). De keuze voor de indeling in respectievelijk industrie- en dienstensectoren heeft vooral te

---

⁵ Volgens deze methode worden de indicatoren genormaliseerd met behulp van de volgende formule:

$$Y_{ni} = \frac{Y_i - Y_{\min}}{Y_{\max} - Y_{\min}}$$

Waarbij Y_{ni} de gestandaardiseerde indicator Y is voor de sector i , Y_i de waarde van de indicator van de sector i , $Y_{\min}$ de effectieve minimale waarde van de indicator Y en $Y_{\max}$ de effectieve maximale waarde Y . Voor de indicatoren waarvan lagere waarden wijzen op een hogere kans op marktverstoringen, is de genormaliseerde waarde gelijk aan $(1 - Y_n)$. Voor de indicatoren aantal ondernemingen, kapitaalintensiteit en ondernemingsverloop werden de waarden eerst omgezet in logaritmen vooraleer genormaliseerd te worden volgens de min-max-methode. Deze indicatoren vertonen immers een sterk geconcentreerde verdeling samen met enkele extreme waarden die de normalisatie beïnvloeden. Bovendien is voor sommige indicatoren een niet-lineaire normalisatie meer aangewezen vanuit economisch oogpunt. Zo dient bijvoorbeeld, voor het aantal ondernemingen, de waardedaling groter te zijn (de toename aan concurrentie en aan marktwerking is groter) bij een overgang van 1 naar 50 ondernemingen dan bij een overgang van 3.000 naar 3.500 ondernemingen.

⁶ Cherchye, L., Moesen, W., Rogge, N., Van Puyenbroeck, T. (2007), "An Introduction to 'Benefit of the Doubt' Composite Indicators", *Social Indicators Research*, Vol. 82, Nr.1, pp. 111-145.

maken met de beschikbaarheid van de indicator importpenetratie en met de logica van de voorgaande screenings vanwege het Prijzenobservatorium en andere instellingen⁷.

De finale rangschikking plaatst natuurlijk sectoren naast elkaar die onderling zeer sterk verschillen. Daarom worden de sectoren bij de voorstelling van de resultaten onderverdeeld in grotere, meer homogene categorieën, zoals de voedingsnijverheid, de chemische nijverheid of de netwerkdiensten

De screeningresultaten hangen af van de onderliggende hypothesen die hierboven werden uiteengezet en tevens van de manier waarop de informatie wordt gecombineerd binnen de samengestelde indicator. Daarom wordt in de verdere analyses in dit rapport ruim aandacht besteed, aan zowel de achterliggende individuele indicatoren, waaruit de samengestelde indicator werd afgeleid, als aan de gelijkenissen en de verschillen tussen de resultaten volgens de drie samenvoegingsmethoden.

Teneinde ook rekening te houden met het economisch gewicht van de sectoren op de Belgische markt, wordt de rangschikking van de sector volgens de samengestelde indicator telkens samen met het niveau van economische activiteit op de Belgische markt geanalyseerd. In toekomstige screeningsoefeningen zal ook aandacht worden besteed aan de evoluties van de berekende indicatoren. Ook zal worden getracht om vergelijkingen te maken met internationale referentiewaarden (*benchmark*).

2.2 Bronnen van de statistische gegevens

Voor de berekening van de indicatoren gebruikt het Prijzenobservatorium de volgende statistische bronnen, die jaargegevens bevatten, gedetailleerd tot op ondernemings- of productniveau:

1. Het ondernemingenregister van ondernemingen, beheerd door de AD Statistiek-Statistics Belgium.
2. De jaarrekeningen van ondernemingen, afkomstig van de Balanscentrale van de NBB.
3. De omzet op basis van de btw, afkomstig van de AD Statistiek-Statistics Belgium.
4. Import- en exportgegevens, afkomstig van de NBB⁸.
5. De structuurenquête ondernemingen, afkomstig van de AD Statistiek-Statistics Belgium.

Binnen het ondernemingenregister van de AD Statistiek-Statistics Belgium wordt aan elke individuele onderneming⁹ een unieke NACE-code¹⁰ toegekend die bepaalt tot welke bedrijfstak de onderneming behoort. Er is gewerkt met het meest gedetailleerde niveau dat beschikbaar is, namelijk het NACE-5-digits niveau voor de sectoren waar deze onderverdeling bestaat en het NACE-4-niveau voor de andere sectoren¹¹. Het is belangrijk om op te merken dat de indeling volgens NACE-sectoren niet altijd gelijk is

---

⁷ Bijvoorbeeld, European Commission (2007) "Implementing the new methodology for product market and sector monitoring: results of a first sector screening", SEC(2007) 1517 (Brussels, Commission of the European Communities) et European Commission (2007) "Guiding principles for product market and sector monitoring", European Economy, Occasional Papers 34, June.

⁸ Dit betreft momenteel uitsluitend gegevens over de import en export van goederen. Er wordt onderzocht hoe in de toekomst gegevens over de import en export van diensten toegevoegd kunnen worden.

⁹ Een individuele onderneming komt hier overeen met een wettelijke eenheid.

¹⁰ NACE is de Europese activiteitennomenclatuur die gestandaardiseerd is tot op NACE-4-digits-niveau. Net zoals in andere Europese landen, wordt in de Belgische versie (NACE-BEL) een meer gedetailleerde indeling toegepast, meer bepaald via de 5-de digit. De unieke NACE-code per onderneming wordt bepaald op basis van de activiteiten met het grootste aandeel in de totale toegevoegde waarde van de onderneming.

¹¹ De termen sector en bedrijfstak worden gebruikt voor dit meest gedetailleerde niveau. Voor de indeling op NACE2-niveau wordt de term NACE afdeling gebruikt.

aan het concept van de relevante markt, waarmee de markt bedoeld wordt waar de concurrentie daadwerkelijk plaats vindt.

De 'Binnenlandse omzet' is een belangrijke variabele in de screeningsoefening. Vijf van de negen indicatoren zijn uitsluitend op deze variabele gebaseerd (de HHI, het gewogen ondernemingsverloop, de veranderlijkheid van marktaandelen, de TNF8 en de overlevingsgraad). De indicator van het aantal ondernemingen is rechtstreeks van deze variabele afgeleid en de variabele speelt ook een rol bij de berekening van de importpenetratie. Deze variabele geeft per onderneming de jaaromzet op de binnenlandse markt weer. Voor een bepaald jaar wordt deze berekend als het verschil tussen de totale omzet van de onderneming verminderd met de totale waarde van de goederen die de onderneming exporteert.

De totale omzet geeft de totale jaaromzet weer van een onderneming en wordt berekend op basis van 1 van de 2 volgende bronnen, gerangschikt en geselecteerd in volgorde van betrouwbaarheid en beschikbaarheid:

- De omzet volgens de rubriek 70 van de jaarrekening van de onderneming¹².
- De jaaromzet volgens de btw.

De waarde van de door de onderneming geëxporteerde goederen wordt berekend op basis van microgegevens van de export, afkomstig van de Nationale Bank. Deze berekeningswijze laat toe om over zo betrouwbaar mogelijke jaaromzetcijfers te beschikken per onderneming voor een maximaal aantal ondernemingen.

Alle indicatoren worden berekend op basis van gegevens van vijf jaren van 2010 tot en met 2014¹³. De gegevens van het recentste jaar 2014 gelden als referentie¹⁴.

Individuele ondernemingen worden gegroepeerd op basis van gegevens over ondernemingsgroepen uit het Eurogroups Register project van Eurstat. Dit register vertoont nog belangrijke tekorten en is in volle ontwikkeling. Ondernemingen, die binnen eenzelfde bedrijfstak tot eenzelfde groep behoren, worden op basis van dit register gegroepeerd en als één onderneming te beschouwd. De totale binnenlandse omzet van een dergelijke groep wordt berekend als de som van de binnenlandse omzet van de individuele ondernemingen. Toekomstige screeningsoefeningen zullen gebruik maken van de verdere verfijningen van deze gegevensbron, zoals bijvoorbeeld de eliminatie uit de omzetgegevens van de interne stromen tussen de leden van eenzelfde groep.

De indicatoren worden in principe uitsluitend berekend voor marktgerichte activiteiten. Voor het afbakenen van de marktgerichte activiteiten binnen de Belgische economie, wordt in deze studie zowel gebruikt gemaakt van de NACE-code, die aan elk individueel bedrijf wordt toegekend volgens de

---

¹² Volgens het MAR (Algemeen Minimum Genormaliseerd Rekeningstelsel).

¹³ Eerdere jaren kwamen niet in aanmerking, omwille van de complexiteit van de integratie van de gegevens van ondernemingsgroepen. De berekeningsmethode van de indicatoren vereist exhaustieve gegevens, die op het moment van redactie (oktober 2016) nog niet voldoende beschikbaar zijn voor het jaar 2015.

¹⁴ Dit betekent dat voor elke statische indicator voor elke sector vijf waarden worden berekend. Voor de indicatoren gewogen ondernemingsverloop en veranderlijkheid van marktaandelen worden vier waarden berekend (voor 2011 tot en met 2014, telkens in vergelijking met het voorgaande. De indicatoren overlevingsgraad en de TNF8 krijgen één waarde per sector gebaseerd op gegevens voor de vijf jaren.

bedrijfstak waartoe het behoort, als van de institutionele sectorcode, die door het INR aan elke onderneming wordt toegekend in het kader van de Nationale Rekeningen¹⁵.

Binnen de Nationale Rekeningen wordt een onderscheid gemaakt tussen markt- en niet-marktoutput¹⁶. Marktoutput bestaat uit goederen en diensten, die tegen een economisch significante prijs worden verkocht of op een aanverwante manier worden geruild. Marktoutput wordt in principe door marktproducenten geproduceerd, bestaande uit 3 categorieën: niet-financiële vennootschappen (Sectorcode S.11), financiële instellingen (S.12) en huishoudens (S.14). Niet-marktoutput bestaat uit goederen en diensten die gratis of tegen een economisch niet-significante prijs worden geleverd en wordt uitsluitend door niet-marktproducenten geleverd, bestaande uit de overheid (S.13) of tot instellingen zonder winst oogmerk ten behoeve van huishoudens (S.15).

Bedrijfstakken die (bijna) uitsluitend niet-marktoutput produceren, zoals de NACE-afdelingen 84 'Openbaar bestuur' en 85 'Onderwijs', als ook de sectoren 4910 "Personenvervoer per spoor" en 4931 "Personenvervoer te land binnen steden en voorsteden" worden uitgesloten.

Bovendien worden een aantal andere bedrijfstakken uitgesloten, waarvan het aandeel van de marktoutput weliswaar dat van de niet-marktoutput sterk overheerst, maar die moeilijk vergelijkbaar zijn met het gros van de andere marktsectoren, omwille van hun specifieke kenmerken, met name 01-09 'Land-, bos en mijnbouw' en 86 'Gezondheidszorg'. Ook de sector 3211 'Slaan van munten', de netwerksectoren 3512 en 3513 'Transmissie en distributie van elektriciteit', 3522 'Gasdistributie', 36 'Watervoorziening' 37 'Afvalwaterafvoer' en 92 'Loterijen' worden om dezelfde reden uitgesloten, met name omwille van het specifieke regulerende kader, dat aan de marktspelers in deze sectoren wordt opgelegd. Hetgeen uiteraard niet betekent dat de werking van deze markten geen aandacht verdient.

De NACE-afdelingen 87 'Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting', 88 'Maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting', 90 'Creatieve activiteiten, kunst en amusement', 91 'Bibliotheken, musea, enz.', 93 'Sport, ontspanning en recreatie' en 94 'Verenigingen' werden in de voorgaande screenings niet opgenomen. Een strikt onderscheid tussen markt- en niet-markt-activiteiten is hier vaak moeilijk door te trekken. In deze screening werd voor deze afdelingen daarom als regel gehanteerd dat die sectoren opgenomen worden in de screening wanneer het aandeel dat afkomstig is van private marktspelers minstens 80 % bedraagt van de gehele omzet en wanneer de gehele omzet in 2014 minstens 25 mio EUR bedraagt. Op basis van dit criterium worden van de in totaal 94 sectoren, die tot deze afdeling behoren, er 39 in deze screening opgenomen, met name 8, 3, 10, 1, 13 en 4 in de hierboven genoemde respectievelijke afdelingen.

Hoewel de werking van deze sectoren een bijzondere aandacht verdienen; worden in deze screening alle bedrijfstakken behorende tot de financiële sector uitgesloten omwille van hun specifieke kenmerken en, hiermee samengaand, het feit dat de belangrijkste ondernemingen, actief in deze sectoren, specifieke modellen hanteren voor hun jaarrekeningen, waardoor hun gegevens niet op de gebruikelijke manier kunnen geraadpleegd en verwerkt worden. Concreet gaat het over alle sectoren behorende tot de NACE-afdelingen 64 'Financiële dienstverlening, exclusief verzekeringen en pensioenfondsen', 65 'Verzekeringen en pensioenfondsen, exclusief verplichte sociale verzekeringen' en 66 'Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen'.

Verder worden 134 ondernemingen uitgesloten wiens activiteiten geen deel uitmaken van de Belgische economie. Het gaat enerzijds over alle ondernemingen van de NACE-afdeling 99 'Extraterritoriale

---

¹⁵ Sinds 1 september 2014 dienen de nationale rekeningen van de EU-lidstaten opgesteld te worden volgens de nieuwe versie van het Europese rekeningstelsel, namelijk het ESR 2010 (zie Verordening nr. 549/2013 betreffende het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen).

¹⁶ Voor de eenvoud wordt abstractie gemaakt van een derde soort output, namelijk output voor eigen finaal gebruik.

organisaties en lichamen' en anderzijds over alle ondernemingen met een institutionele sectorcode S.2 "Buitenland", voornamelijk behorende tot de handel.

Bij de overgrote meerderheid van de overblijvende sectoren bestaat de output volledig uit marktoutput. In een klein aantal sectoren heeft een deel van de output een niet-markt-karakter, geproduceerd door ondernemingen die tot de overheid of de non-profit-sector behoren, met name met een sectorcode S.13 of S.15. Het aandeel van deze niet-markt-output is doorgaans zeer beperkt¹⁷. Al deze sectoren worden in deze oefening in hun geheel behouden met inbegrip van de niet-marktoutput.

Na uitsluiting van deze sectoren blijven er voor 2014 nog 780 sectoren over, goed voor een totale omzet van 834,1 miljard EUR en 643.069 ondernemingen. Om een zeker niveau van betrouwbaarheid en representativiteit van de indicatoren te kunnen garanderen wordt een bijkomend aantal sectoren verwijderd. De aanpak en de gebruikte criteria zijn identiek van de vorige screening. Alle technische details worden beschreven in de bijlage 2. Uiteindelijk blijven er na de uitzuivering in totaal 623 sectoren over, met name 350 NACE-4 en 273 NACE-5-sectoren, goed voor 590.988 ondernemingen en 812,7 miljard EUR, dit is 97,4 % van het initiële totaal van 834,1 miljard EUR.

2 sectoren tellen slechts 1 of 2 ondernemingen, namelijk de sectoren 1395 'Vervaardiging van gebonden textielvlies en van artikelen van gebonden textielvlies, exclusief kleding' en 38221 'Voorbehandeling van gevaarlijk afval met het oog op verwijdering'. Deze sectoren komen sporadisch ter sprake in deze studie. Om redenen van vertrouwelijkheid worden over deze sectoren geen gedetailleerde gegevens verstrekt. Voor een aantal andere sectoren worden omwille van de vertrouwelijkheid geen detailcijfers verstrekt over de binnenlandse omzet, maar wel in de plaats daarvan een marge die een grootteorde aangeeft.

---

¹⁷ In totaal hebben 7 sectoren een aandeel dat hoger ligt dan 20 %, m.n. de sectoren 24460 'Bewerken van splijt- en kweekstoffen' (50,4 % in 2014), 38110 'Inzameling van ongevaarlijk afval' (27,1 %), 38219 'Overige verwerking en verwijdering van ongevaarlijk afval' (28,9 %), 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval' (34,1 %), 39 'Sanering en ander afvalbeheer' (20,9 %), 6020 'Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's' (50,2 %) en 63110 'Gegevensverwerking, webhosting en aanverwante activiteiten' (23,4 %).

3 Resultaten

Dit deel licht de resultaten toe van de analyses van 237 industriële en 386 dienstensectoren. In bijlage bij dit rapport zijn de waarden van de indicatoren opgenomen voor alle sectoren (behalve voor deze met een te klein aantal ondernemingen, waardoor de vertrouwelijkheid van de gegevens niet kan worden gegarandeerd).

Bij de voorstelling van de resultaten gaat de aandacht in de eerste plaats naar de 30 industriële sectoren en de 50 dienstensectoren met de hoogste waarden van de samengestelde indicator (hierna respectievelijk de TOP 30 en de TOP 50 genoemd) en dus een hoger risico op een minder efficiënte marktwerking.

Voor de samenvoeging van de samengestelde indicator werd de methode van het rekenkundig gemiddelde gebruikt, gezien de andere methoden (geometrisch gemiddelde en de BoD-methode) vergelijkbare resultaten opleveren.

Bovendien wordt in onderstaande analyse eveneens bijzondere aandacht besteed aan de sectoren die niet naar voor komen op basis van de samengestelde indicator maar die wel opvallen door één of meerdere individuele indicatoren. De score voor de samengestelde indicator van een sector kan immers naar beneden worden getrokken door een goede prestatie voor een of meer indicatoren en kan dus mogelijke marktstoringen verbergen.

3.1 Industriële sectoren

De lijst van de 30 industriële sectoren met de slechtste prestaties volgens de samengestelde indicator (TOP 30) werd in enkele segmenten onderverdeeld, met de bedoeling om relatief vergelijkbare sectoren te groeperen en zo de leesbaarheid van de resultaten te verbeteren. Deze segmentatie hangt samen met de rangschikking van de sectoren en kan dus variëren van de ene screening naar de andere.

De volgende categorieën van industriële sectoren werden gekozen voor de analyse van de resultaten:

- Netwerkindustrieën (NACE 35 tot 39), met 6 sectoren in de TOP 30;
- Voedingsmiddelen- en drankenindustrie (NACE 10 en 11), met 5 sectoren;
- Metallurgie, producten van metaal en andere minerale producten (NACE 23 tot 25), met 12 sectoren;
- Andere verwerkende industrieën (meer bepaald alle industriële NACE-afdelingen die niet voorkomen in de bovengenoemde categorieën), met 7 sectoren.

Het is belangrijk op te merken dat het totaal aantal sectoren sterk kan variëren van segment tot segment: de netwerkindustrieën tellen bijvoorbeeld in totaal 19 sectoren, terwijl de voedingsmiddelen- en drankenindustrie er 35 telt. Anderzijds kunnen de verschillende sectoren op het vlak van economisch gewicht zeer heterogeen zijn (zo hebben de 5 sectoren van de voedingsmiddelenindustrie bijvoorbeeld een omzet die hoger is dan deze van de 6 sectoren van de netwerkindustrieën in de TOP 30). Daarom mogen er geen overhaaste conclusies getrokken worden over een activiteitendomein op basis van het absolute aantal sectoren in de TOP 30.

Deze 30 sectoren vertegenwoordigen 4,7 % van de totale binnenlandse omzet van alle industriële sectoren. In vergelijking met de voorgaande screening maken tien nieuwe sectoren deel uit van de TOP

30. Deze tien nieuwkomers hebben samen een binnenlandse omzet van 1,5 miljard EUR. De 10 sectoren die wegvielen uit de rangschikking vertegenwoordigden 3,1 miljard EUR in de voorgaande screening¹⁸.

De verschillende bovengenoemde categorieën worden hierna meer in detail besproken¹⁹.

3.1.1 Netwerkindustrieën

De netwerkindustrieën (NACE 35 tot 39) tellen zes sectoren in de TOP 30 van industriële sectoren volgens de samengestelde indicator (zie tabel 1). Deze vertegenwoordigen slechts 1 % van de totale binnenlandse omzet van de netwerkindustrieën.

Vier sectoren behoren tot de verwerking en verwijdering van afval (NACE 38), waaronder 38212 'Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen' en 38213 'Behandeling en verwijdering van ongevaarlijk afval, m.u.v. slib en vloeibare afvalstoffen'²⁰. Van deze zes sectoren maakten enkel 38213 en 38211 'Voorbehandeling van ongevaarlijk afval met het oog op verwijdering' geen deel uit van de TOP 30 van de screening van 2015²¹.

Tabel 1. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Netwerkindustrieën

Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (NACE 35)	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval; terugwinning (NACE 38)
3521 'Productie van gas', 3530 'Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht'	38211 'Voorbehandeling van ongevaarlijk afval met het oog op verwijdering' 38212 'Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen', 38213 'Behandeling en verwijdering van ongevaarlijk afval, m.u.v. slib en vloeibare afvalstoffen', 38221 'Voorbehandeling van gevaarlijk afval met het oog op verwijdering'

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Grafiek 1 geeft voor deze sectoren de mate weer waarin elke indicator bijdraagt tot de afwijking tussen de score van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld, waardoor de waarde van de samengestelde indicator wordt opgedreven. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage die indicatoren waarvoor de sector beter dan gemiddeld presteert, waardoor het risico op marktstoringen vermindert. Zo heeft sector 38213 'Behandeling en verwijdering van ongevaarlijk afval, m.u.v. slib en vloeibare afvalstoffen' een heel positieve bijdrage van de importpenetratiegraad (rechts op de grafiek), aangezien die dicht bij 0 ligt. De sector presteert dus minder goed dan het gemiddelde voor deze indicator (gemiddelde van 0,48) zoals ook voor de meeste andere indicatoren. Voor de HHI (0,14 tegen 0,28 gemiddeld) en de overlevingsgraad (0,65 tegen 0,71 gemiddeld) (links op de grafiek) presteert deze sector dan weer beter dan het gemiddelde. In deze grafiek worden de sectoren gerangschikt volgens hun gewicht op basis van hun binnenlandse omzet.

Door de aard van hun activiteiten worden deze sectoren gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit en een lage importpenetratie. Bovendien tellen ze een beperkt aantal ondernemingen (hoogstens 25) en vallen ze op door een hoge stabiliteit.

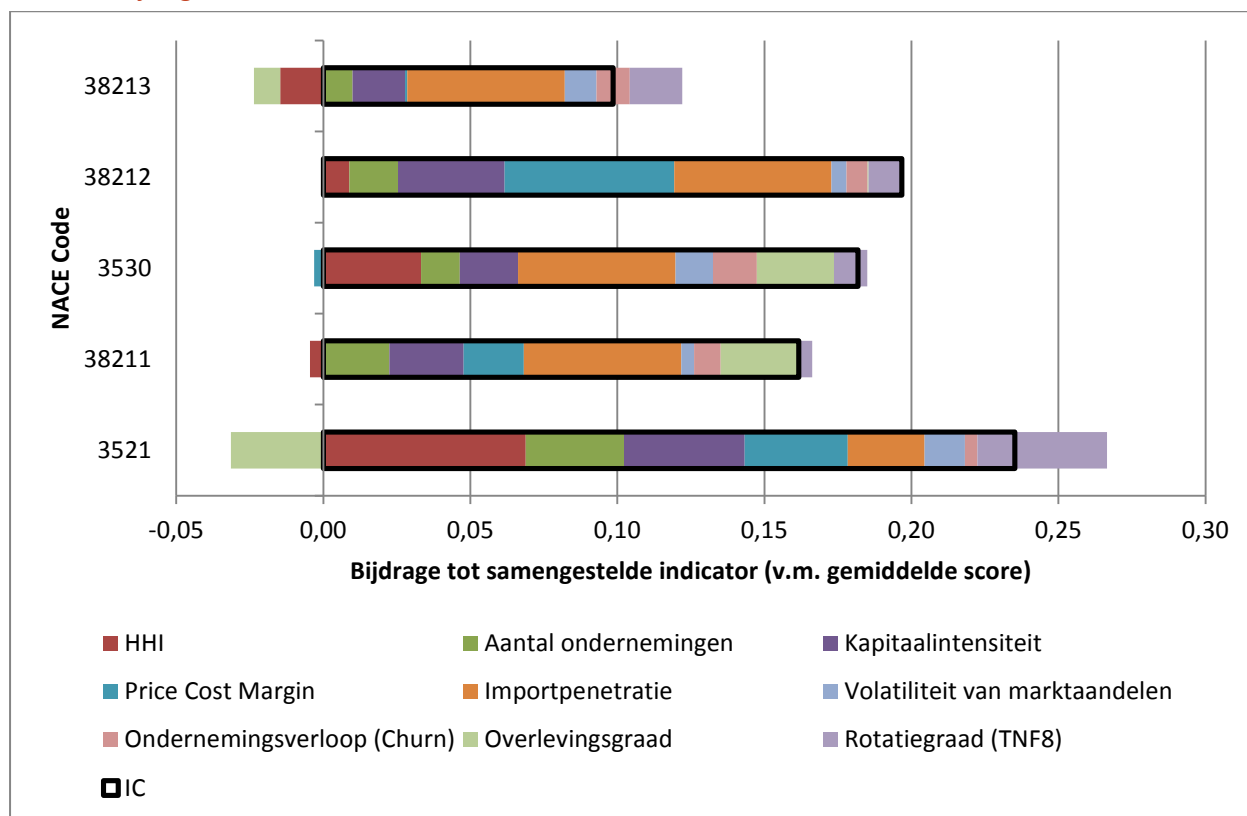
¹⁸ In tegenstelling tot de voorgaande screening maken sectoren 1041 'Vervaardiging van oliën en vetten' en 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval' geen deel meer uit van de TOP 30 (ze bezetten de 50^e en de 37^e plaats in de rangschikking). Samen waren zij goed voor meer dan 2 miljard EUR.

¹⁹ De beschrijvende statistieken van de indicatoren voor deze verschillende categorieën worden vergeleken in bijlage 3. De resultaten per sector staan in de tabellen in de afzonderlijke Excel-bijlage.

²⁰ Om redenen van vertrouwelijkheid worden de resultaten van de sector 38221 'Voorbehandeling van gevaarlijk afval met het oog op verwijdering' niet gepubliceerd of gepresenteerd in dit rapport.

²¹ [Screening 2015](#)

Grafiek 1. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Netwerkindustrieën

Opmerking: Om redenen van vertrouwelijkheid worden sommige sectoren niet gepubliceerd in de grafieken.

Opmerking: Met de bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Al deze sectoren hebben een Price Cost Margin (PCM-indicator) ver boven het gemiddelde van de industriële sectoren (9,7 %), behalve de sectoren 3530 'Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht' en 38213 'Behandeling en verwijdering van ongevaarlijk afval, m.u.v. slib en vloeibare afvalstoffen', die wel een hogere PCM hebben, maar dicht bij het gemiddelde (respectievelijk 10,1 % en 8,4 %). Zo heeft de sector 38212 'Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen' bijvoorbeeld een PCM van 35 %.

Ook al hebben sommige andere netwerkindustrieën een lage score voor de samengestelde indicator, dan nog kunnen bepaalde aspecten van de marktstructuur en -dynamiek op mogelijke problemen wijzen.

Zo zijn de sectoren 3523 'Handel in gas via leidingen' (HHI van 0,74), 3511 'Productie van elektriciteit' (0,60) en 3831 'Sloop van wrakken' (0,58) zeer geconcentreerd, maar maken ze geen deel uit van de TOP 30. De overige sectoren van 'Verwerking en verwijdering van afval' (NACE 38) en de sector 3514 'Handel in elektriciteit' hebben een hoge kapitaalintensiteit. De sector 3511 'Productie van elektriciteit' heeft een lage volatiliteit (0,02) in vergelijking met het gemiddelde van de industriële sectoren (0,13).

3.1.2 Voedingsmiddelen- en drankenindustrie

Drie sectoren van de drankenindustrie (NACE 11) maken deel uit van de TOP 30 van industriële sectoren (zie tabel 2): de sectoren 1103 'Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen', 1106 'Vervaardiging van mout' en 1107 'Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en overig gebotteld water'. Twee sectoren behoren tot de voedingsmiddelenindustrie (NACE 10): de sectoren 1042 'Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten' en 1062 'Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten'²². Deze vijf sectoren vertegenwoordigen 9,7 % van de binnenlandse omzet van alle voedingsmiddelen- en drankenindustrieën.

Tabel 2. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Voedingsmiddelen- en drankenindustrie

Vervaardiging van voedingsmiddelen (NACE 10)	Vervaardiging van dranken (NACE 11)
1042 'Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten', 1062 'Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten'	1103 'Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen', 1106 'Vervaardiging van mout', 1107 'Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en overig gebotteld water'

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Twee van deze vijf sectoren (1062 en 1106) maakten geen deel uit van de TOP 30 van industriële sectoren van de screening van 2015. Nochtans werd sector 1062 'Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten' in de screening van 2014 al naar voren geschoven als mogelijk problematische sector.

Deze vijf sectoren worden gekenmerkt door een hoge concentratie en een beperkt aantal ondernemingen (zie grafiek 2).

Het belang van de concentratie in deze sectoren dient echter gerelativeerd worden. Zo produceert bijvoorbeeld de belangrijkste onderneming uit de sector 1103 'Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen' niet enkel cider, maar ook niet-alcoholische dranken en wijn. Door zijn gediversifieerd productengamma wordt hij dus blootgesteld aan concurrentie vanwege producenten van frisdranken (1107) en wijn (1102).

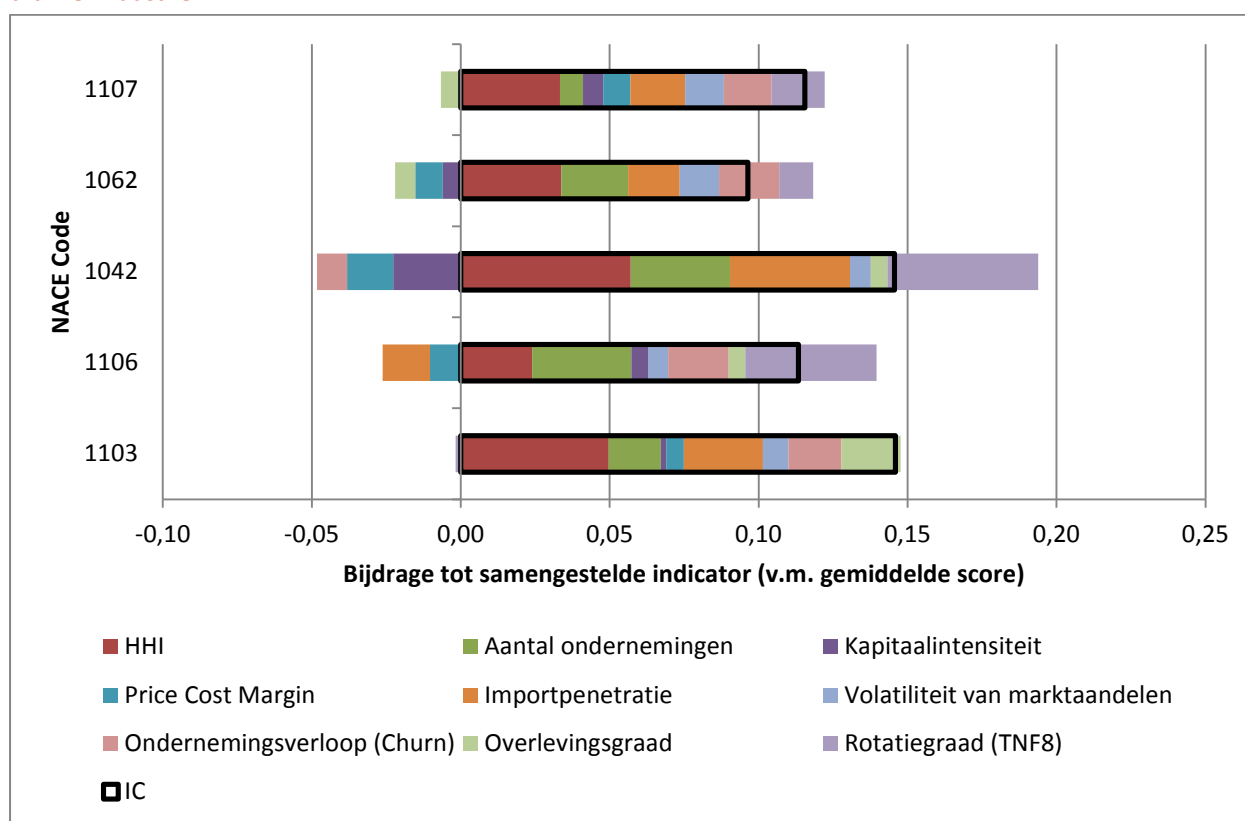
De intensiteit van de buitenlandse mededinging lijkt laag voor deze sectoren (behalve voor de sector 1106 'Vervaardiging van mout' die een importpenetratiegraad van 0,62 heeft). De dynamische indicatoren (volatiliteit van marktaandeel en ondernemingsverloop) zijn relatief laag en dragen eveneens bij tot het opdrijven van hun uiteindelijke score.

Slechts twee van deze sectoren hebben een PCM boven het gemiddelde van de industriële sectoren (9,7 %). Het gaat om 1107 'Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en ander gebotteld water' en 1103 'Vervaardiging van cider en van andere vruchtenwijnen', met een PCM van respectievelijk 13,7 % en 12,3 %. Omgekeerd heeft sector 1042 'Vervaardiging van margarine' een PCM ver onder het gemiddelde (3 %). De kapitaalintensiteit van deze sectoren ligt lager dan of heel dicht bij het gemiddelde van de industriële sectoren (0,20).

²² Tot sector 1062 behoren de ondernemingen die zetmeelhoudende producten vervaardigen op basis van rijst, aardappelen en mais.

Grafiek 2. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Voedingsmiddelen- en drankenindustrie

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Afgezien van de sectoren in de TOP 30 vallen andere sectoren van de voedingsmiddelen- en drankenindustrie op door een of meer individuele indicatoren en lijken bepaalde kenmerken van hun markten te wijzen op mogelijke problemen. De sectoren 1081 'Vervaardiging van suiker' (HHI van 0,55), 1104 'Vervaardiging van andere niet-gedistilleerde gegiste dranken' (0,91) en 1041 'Vervaardiging van oliën en vetten' (0,74) zijn sterk geconcentreerd en samengesteld uit een beperkt aantal ondernemingen. Wat betreft de vervaardiging van suiker heeft het Prijzenobservatorium een uitgebreide studie uitgevoerd naar de werking van deze markt²³. Uit deze studie blijkt dat de sterke regulering van de sector (op het niveau van de Europese Unie), onder andere door het bestaan van productiequota, een hoge concentratie en een grote stabiliteit van deze markt doorheen de tijd heeft meegebracht. Deze studie bevestigt eveneens de hoge rendabiliteit van de sector in vergelijking met de buurlanden en met de hele voedingsindustrie. De liberalisering van de markt voorzien voor eind 2017 zou gevolgen moeten hebben voor de werking van deze markt.

Drie sectoren worden gekenmerkt door hoge scores voor kapitaalintensiteit en PCM: 1105 'Vervaardiging van bier' (kapitaalintensiteit van 0,34 en PCM van 24 %), 1032 'Vervaardiging van groente- en fruitsappen' (kapitaalintensiteit van 0,88 en PCM van 19 %) en 10712 'Ambachtelijke vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk' (kapitaalintensiteit van 0,36 en PCM van 19 %). Sector 1104 'Vervaardiging van andere niet-gedistilleerde gegiste dranken' wordt eveneens gekenmerkt door een

²³ Link naar de studie: ['Analyse van de marktwerking in de suikerkolom'](#).

hoge score voor PCM (29 %). De sectoren 1092 'Vervaardiging van voeders voor huisdieren' en 1105 'Vervaardiging van bier' vallen op door hun stabiliteit van marktaandeel, met een veranderlijkheid van respectievelijk 0,01 en 0,02.

3.1.3 Metallurgie, producten van metaal en andere minerale producten

De categorie van de metallurgie, metaalproducten en andere minerale producten (NACE 23 tot 25) is met 12 sectoren het sterkst vertegenwoordigd in de TOP 30 van industriële sectoren (zie tabel 3), waarvan er negen behoren tot de vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten (NACE 23) en drie tot de metallurgie (NACE 24). Deze sectoren vertegenwoordigen 18,9 % van de totale binnenlandse omzet van deze categorie (NACE 23-25).

Tabel 3. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Metallurgie, metaalproducten en andere minerale producten

Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten (NACE 23)	Metallurgie (NACE 24)
2311 'Vervaardiging van vlakglas', 23321 'Vervaardiging van bakstenen', 23322 'Vervaardiging van dakpannen, tegels en andere producten voor de bouw van gebakken klei', 2342 'Vervaardiging van sanitair aardewerk', 2344 'Vervaardiging van ander technisch aardewerk', 2352 'Vervaardiging van kalk en gips', 2362 'Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw', 2364 'Vervaardiging van mortel', 2365 'Vervaardiging van producten van vezelcement'	2443 'Productie van lood, zink en tin', 2452 'Gieten van staal', 2454 'Gieten van andere non-ferrometalen'

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Behalve de sectoren 2311 'Vervaardiging van vlakglas', 2452 'Gieten van staal' en 2454 'Gieten van andere non-ferrometalen' werden de overige sectoren ook in de vorige screening al naar voren geschoven.

Van de negen sectoren uit NACE 23 zijn de drie met de hoogste binnenlandse omzet sector 2352 'Vervaardiging van kalk en gips', sector 23321 'Vervaardiging van bakstenen' en sector 2365 'Vervaardiging van producten van vezelcement'.

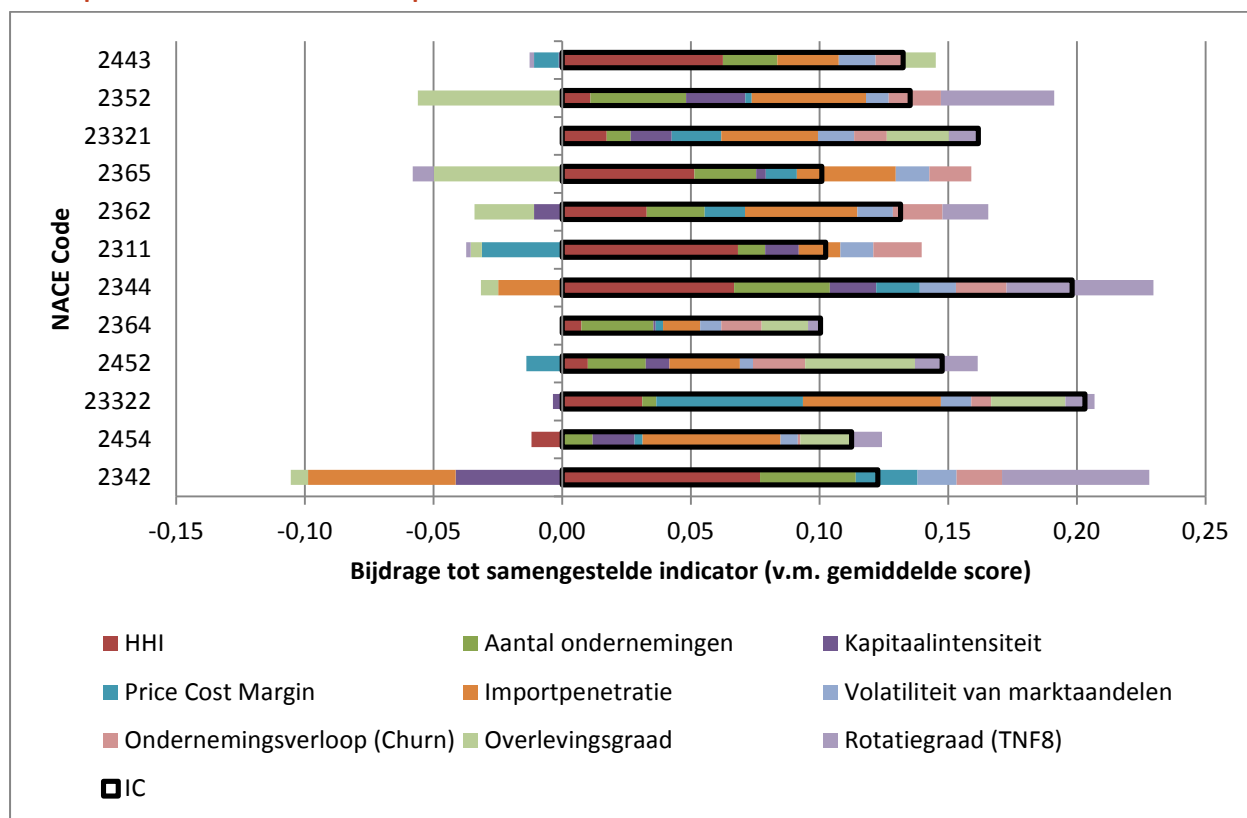
Zoals blijkt uit grafiek 3 hebben de meeste van deze sectoren een hogere kapitaalintensiteit dan het gemiddelde van de industriële sectoren (0,20). Sector 2352 'Vervaardiging van kalk en gips' heeft bijvoorbeeld een kapitaalintensiteit van 0,51. Sectoren 2362 'Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw' en 23322 'Vervaardiging van dakpannen, tegels en andere producten voor de bouw van gebakken klei', daarentegen, hebben een lagere kapitaalintensiteit dan gemiddeld (respectievelijk 0,07 en 0,11).

Deze sectoren worden gekenmerkt door een hoge concentratie en een beperkt aantal ondernemingen. Enkel sector 23321 'Vervaardiging van bakstenen' bestaat uit meer dan 30 ondernemingen. Bovendien worden deze sectoren gekenmerkt door een grote stabiliteit en, meestal, een lage importpenetratie.

De PCM-indicator van de sectoren 23322 'Vervaardiging van dakpannen, tegels en andere producten voor de bouw van gebakken klei' (34 %) en 23321 'Vervaardiging van bakstenen' is hoger dan het gemiddelde van de industriële sectoren (9,7 %). Toch kunnen deze sectoren hoge kapitaalkosten hebben, die niet in aanmerking worden genomen voor de berekening van de PCM zoals gebruikt in de samengestelde indicator²⁴. Omgekeerd hebben sector 2443 'Productie van lood, zink en tin', sector 2452 'Gieten van staal' en sector 2311 'Vervaardiging van vlakglas' een PCM ver onder het gemiddelde van de industriële sectoren.

²⁴ Zie deel 4 en bijlage 3 voor meer details.

Grafiek 3. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Metallurgie, metaalproducten en andere minerale producten

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Naast deze sectoren uit de TOP 30 springen nog andere sectoren in het oog op basis van een of meerdere individuele indicatoren. Zo is de sector 2351 'Vervaardiging van cement' heel stabiel (volatiliteit van 0,03) en heeft hij een relatief hoge kapitaalintensiteit (0,29). De sector 2445 'Productie van andere non-ferrometalen' (HHI van 0,62), de sector 2540 'Vervaardiging van wapens en munitie' (HHI van 0,50) en de sector 2444 'Productie van koper' (HHI van 0,47) zijn heel geconcentreerd.

3.1.4 Andere verwerkende industrieën

De overige zeven sectoren uit de TOP 30 worden ondergebracht bij de andere verwerkende industrieën (zie tabel 4). De sterkst vertegenwoordigde NACE-afdelingen zijn de chemische industrie (NACE 20) en de productie van elektrische apparatuur (NACE 27), elk met twee sectoren²⁵.

Tabel 4. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Andere verwerkende industrieën

Vervaardiging van papier en papierwaren (NACE 17)	Chemische industrie (NACE 20)	Vervaardiging van elektrische apparatuur (NACE 27)	Andere
1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren'	2011 'Vervaardiging van industriële gassen', 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber'	2720 'Vervaardiging van batterijen en accumulatoren', 2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels'	1395 'Vervaardiging van gebonden textielvlies, exclusief kleding' 28293 'Vervaardiging van toestellen voor het spuiten van vloeistoffen of poeder'

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De sectoren met de hoogste binnenlandse omzet zijn sector 1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren', sector 2011 'Vervaardiging van industriële gassen' en sector 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber'.

Deze zes sectoren kennen een heel hoge concentratie en tellen minder dan 15 ondernemingen (zie grafiek 4). Ze worden ook gekenmerkt door een lage veranderlijkheid van marktaandeelen en laag ondernemingsverloop.

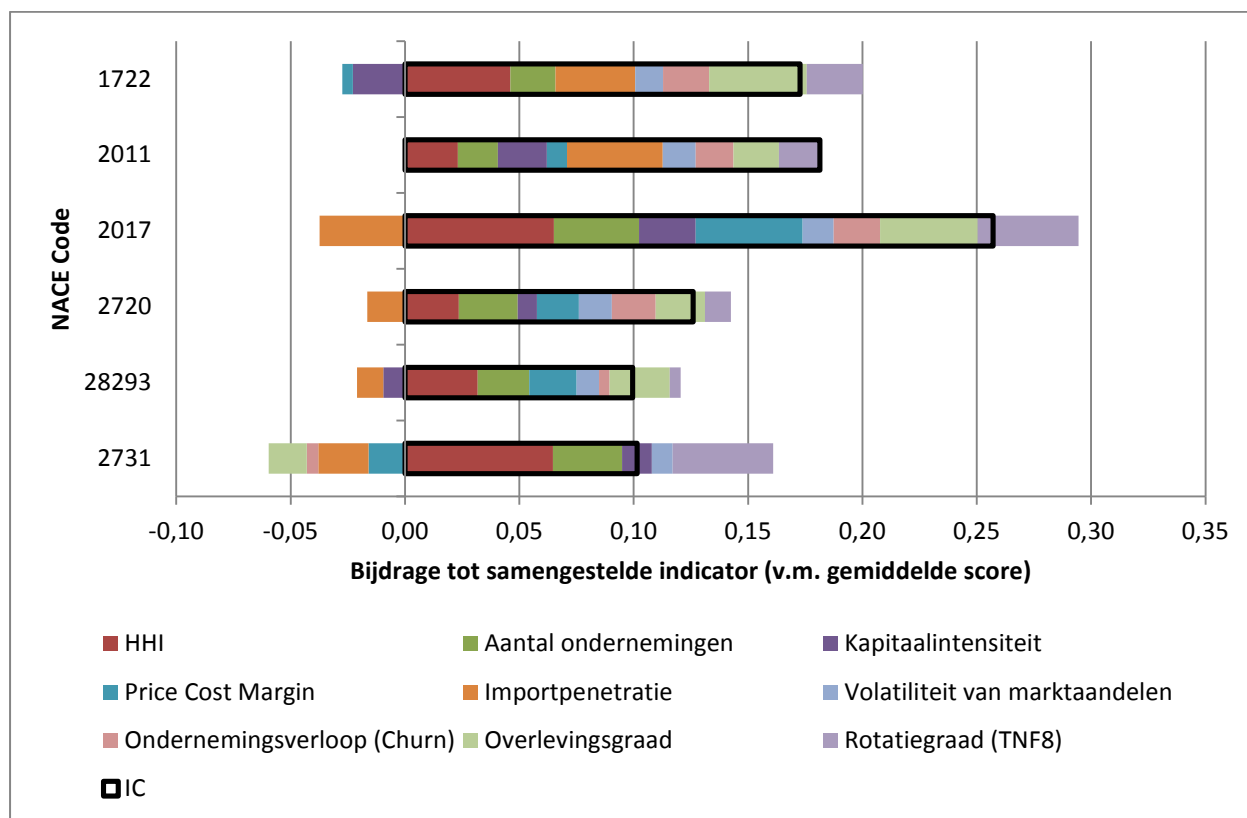
Drie van deze sectoren hebben een relatief hoge winstmarge-indicator: sector 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber' (30 % PCM), sector 28293 'Vervaardiging van toestellen voor het spuiten van vloeistoffen of poeder' (19 %) en sector 2720 'Vervaardiging van batterijen en accumulatoren' (20 %). Omgekeerd hebben de sectoren 1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren' (7 %) en 2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels' (3 %) een relatief zwakke PCM-indicator in vergelijking met het gemiddelde van de industriële sectoren (9,7 %).

Verschillende van deze sectoren worden gekenmerkt door een hoge internationale openheid, zoals sector 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber' (importpenetratie van 0,81) en sector 2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels' (0,68). Deze buitenlandse concurrentie kan hun plaats op de lijst van sectoren met een hoger risico op een minder efficiënte marktwerking nuanceren.

Van deze zeven sectoren kwamen er vier eveneens voor in de TOP 30 van de screening in 2015: de sector 1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren', de sector 2011 'Vervaardiging van industriële gassen', de sector 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber' en de sector 2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels'.

²⁵ Om redenen van vertrouwelijkheid worden de resultaten van de sector 1395 'Vervaardiging van gebonden textielvlies, exclusief kleding' niet gepubliceerd of gepresenteerd in dit rapport.

Grafiek 4. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Andere verwerkende industrieën

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Enkele sectoren die niet tot de TOP 30 behoren, vallen op door een of meer individuele indicatoren. Zo is de sector 3313 'Reparatie van elektronische en optische apparatuur' sterk geconcentreerd (HHI van 0,81) en valt deze sector op door zijn lage veranderlijkheid van marktaandelen (0,02). Andere sectoren, zoals sector 3020 'Vervaardiging van rollend materieel voor spoorwegen' (HHI van 0,76) en sector 2640 'Vervaardiging van consumentenelektronica' (HHI van 0,74), zijn sterk geconcentreerd. De sector 1811 'Krantendrukkerijen' valt op door zijn kapitaalintensiteit (0,42) en PCM (17 %), net als sector 21201 'Vervaardiging van geneesmiddelen' (kapitaalintensiteit van 0,25 en PCM-indicator van 29 %). De sector 27401 'Vervaardiging van lampen' heeft een relatief hoge PCM-indicator (27 %), net als sector 2813 'Vervaardiging van andere pompen en compressoren (27 %) en sector 1414 'Vervaardiging van onderkleding' (26 %). De sector 1920 'Vervaardiging van geraffineerde aardolieproducten' valt op door zijn lage veranderlijkheid van marktaandelen (0,01).

18 industriële sectoren die in de verschillende screenings van het Prijzenobservatorium in het oog springen

Het Prijzenobservatorium heeft de laatste jaren drie versies van zijn horizontale screening van de marktgerichte sectoren gepubliceerd: de screening 2014 (voor de periode 2009-2012), de screening 2015 (2009-2013) en de huidige screening 2016 (2010-2014). Van de 30 sectoren die bij elke screening naar voren komen, zijn er 18 gemeenschappelijke voor de drie versies (zie onderstaande tabellen): vier ervan zijn van de netwerkindustrieën, drie van de voedingsmiddelen- en drankenindustrie, zeven van de metallurgie en andere minerale producten en vier van de andere verwerkende industrieën.

Netwerkindustrieën

- 38212 - Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen
- 3530 - Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht
- 38221 - Voorbehandeling van gevaarlijk afval met het oog op verwijdering
- 3521 - Productie van gas

Voedingsmiddelen en dranken

- 1107 - Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en ander gebotteld water
- 1042 - Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten
- 1103 - Vervaardiging van cider en van andere vruchtenwijnen

Metallurgie en andere minerale producten

- 2443 - Productie van lood, zink en tin
- 2352 - Vervaardiging van kalk en gips
- 23321 - Vervaardiging van bakstenen
- 2365 - Vervaardiging van producten van vezelcement
- 2362 - Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw
- 2344 - Vervaardiging van ander technisch aardewerk
- 2342 - Vervaardiging van sanitair aardewerk

Metallurgie en andere minerale producten

- 2443 - Productie van lood, zink en tin
- 2352 - Vervaardiging van kalk en gips
- 23321 - Vervaardiging van bakstenen
- 2365 - Vervaardiging van producten van vezelcement
- 2362 - Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw
- 2344 - Vervaardiging van ander technisch aardewerk
- 2342 - Vervaardiging van sanitair aardewerk

3.2 Dienstensectoren

Op basis van de samenstelling van de TOP 50 van de dienstensectoren volgens de samengestelde indicator, wordt de volgende segmentatie gehanteerd voor de analyse van de resultaten:

- Netwerkdiensten, met 12 sectoren in de TOP 50. Deze categorie omvat de sectoren van vervoer en vervoerondersteunende activiteiten, alsook de posten en telecommunicatie (NACE 49 tot 53 en NACE 61).
- Handelssectoren, met 11 sectoren in de TOP 50. Het gaat om de groot- en kleinhandel (NACE 46 en NACE 47)²⁶.
- Verhuur en lease (NACE 77), met 8 sectoren.
- Diensten aan personen, met 11 sectoren. Deze categorie omvat onder andere accommodatie, eet- en drinkgelegenheden en andere diensten aan personen (NACE 55-56 en 87 tot 96).
- Bouwnijverheid (NACE 41 tot 43), met drie sectoren.
- Andere diensten (meer bepaald alle NACE-afdelingen die niet voorkomen in de bovengenoemde categorieën), met 5 sectoren.

Deze 50 sectoren vertegenwoordigen 5,9 % van de totale binnenlandse omzet van alle dienstensectoren. In vergelijking met de voorgaande screening staan er 16 nieuwe sectoren in de TOP 50. Deze nieuwkomers hebben samen een binnenlandse omzet van 9,6 miljard EUR. De sectoren die uit de TOP 50 vallen, vertegenwoordigen 5,1 miljard EUR²⁷.

3.2.1 Netwerkdiensten

Van de 12 netwerkdiensten in de TOP 50 van de dienstensectoren met een hoger risico op een minder efficiënte marktwerking, zijn er drie afkomstig uit de telecommunicatie (NACE 61) (zie tabel 6). Deze drie sectoren kwamen ook reeds in de screening van 2015 naar voren. Hetzelfde geldt voor sector 5310 'Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting'. De andere netwerkdiensten vallen onder vervoer (zoals 5121 'Goederenvervoer door de lucht') of aanvullende vervoerdiensten (zoals 5221 'Diensten in verband met vervoer te land'). Van deze diensten kwamen enkel sector 5020 'Goederenvervoer over zee- en kustwateren' en sector 5221 'Diensten in verband met vervoer te land' niet voor in de resultaten van de screening in 2015.

Deze 12 sectoren vertegenwoordigen 35,6 % van de totale binnenlandse omzet van alle netwerkdiensten.

---

²⁶ Tot de gescreende handelssectoren behoren ook de e-commercebedrijven, voor zover deze actief zijn in België en voor zover dit blijkt uit hun boekhouding.

²⁷ De sectoren met de grootste binnenlandse omzet zijn sector 5223 'Diensten in verband met de luchtvaart' en sector 77399 'Verhuur en lease van andere machines en werktuigen en andere materiële goederen'. Deze twee sectoren vertegenwoordigden samen meer dan 2 miljard EUR.

Tabel 5. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Netwerkdiensten

Transport (NACE 49 tot 51)	Vervoerondersteunende activiteiten (NACE 52)	Posterijen en koeriers (NACE 53)	Telecommunicatie (NACE 61)
4920 'Goederenvervoer per spoor', 4950 'Vervoer via pijpleidingen', 5020 'Zee- en kustvaart, goederenvervoer', 5030 'Binnenvaart, personenvervoer', 5040 'Binnenvaart, goederenvervoer', 5121 'Goederenvervoer door de lucht'	5221 'Diensten in verband met vervoer te land', 5222 'Diensten in verband met vervoer over water'	5310 'Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting'	6110 'Draadgebonden telecommunicatie', 6120 'Draadloze ...', 6130 '... per sateliet'

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De sectoren met de hoogste binnenlandse omzet zijn de sectoren voor draadgebonden (NACE 6110) en draadloze (NACE 6120) telecommunicatie. Ze worden gekenmerkt door een hoge concentratie en kapitaalintensiteit, een klein aantal operatoren en een lage veranderlijkheid van marktaandelen (zie grafiek 6). Het toekennen van een 3G-licentie aan een nieuwe operator in 2011 had de sterke concentratie binnen de sector van de mobiele telefonie kunnen verminderen, maar deze operator zag zijn licentie in 2014 afgenomen door het BIPT.

Bovendien is uit de rapporten van het Prijzenobservatorium over de consumptieprijsen gebleken dat de telecommunicatiediensten hebben bijgedragen tot het inflatieverschil ten nadele van België in vergelijking met de voornaamste buurlanden. Daarom heeft het Prijzenobservatorium een analyse van deze sector uitgevoerd.

Het Consumer Markets Scoreboard van de Europese Commissie²⁸ merkt eveneens op dat de Belgische consument relatief ontevreden is over de verschillende telecommunicatiediensten wanneer men kijkt naar andere dimensies van de marktwerking, zoals de keuze en transparantie van voorgestelde diensten of het gemak om van operator te veranderen²⁹.

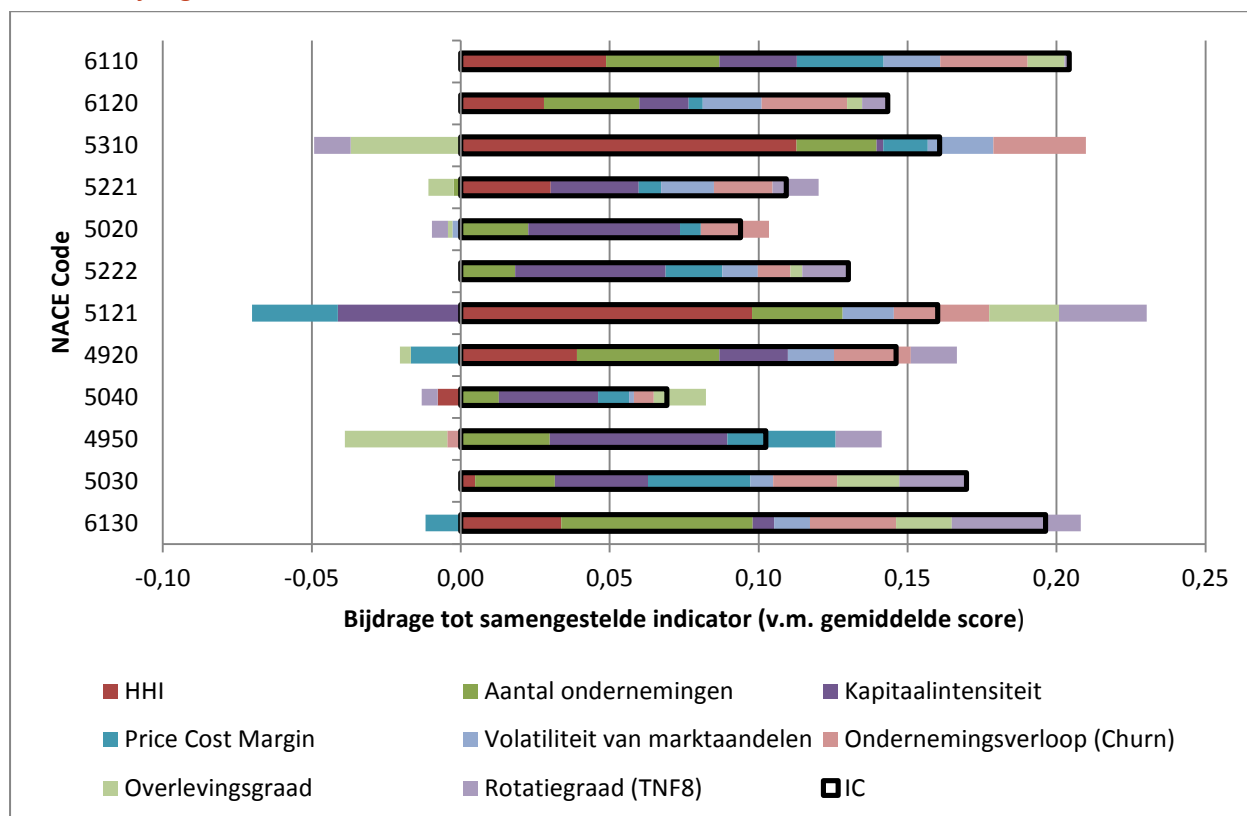
De sector 5310 'Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting' heeft eveneens een hoge omzet en is sterk geconcentreerd als gevolg van de aanwezigheid van een historische actor (HHI van 0,98).

²⁸ [Consumer Markets Scoreboard - 2016 Edition](#)

²⁹ Een andere sector die volgens deze screening een hoger risico heeft op een minder efficiënte marktwerking, bleek in het Consumer scoreboard 2016 problematisch te zijn. Het gaat om de verhuur van voertuigen (zie punt 3.2.3 blz. 27).

Grafiek 5. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Netwerkdiensten

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De sectoren voor vervoer en vervoerondersteunende activiteiten uit de TOP 50 worden gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit, met uitzondering van 5121 'Goederenvervoer door de lucht'. Behalve deze laatste sector en sector 4920 'Goederenvervoer per spoor' hebben al deze sectoren een hogere PCM-indicator dan het gemiddelde van de industriële sectoren (12,8 %). Toch is voorzichtigheid geboden, aangezien sommige sectoren hoge kapitaalkosten hebben (zie deel 4).

Verschillende andere sectoren springen in het oog bij de analyse van de individuele indicatoren. Zo toont sector 5223 'Diensten in verband met de luchtvaart' een hoge concentratie (HHI van 0,26) en een hoge kapitaalintensiteit (0,94) en PCM (27 %). Sector 5210 'Opslag' heeft een hoge kapitaalintensiteit (0,78), terwijl sector 52249 'Overige vrachtbehandeling, exclusief in zeehavens' relatief geconcentreerd is (0,24). Sector 5110 'Personenvervoer door de lucht' valt op in de rangschikking van ondernemingsverloop (0,01).

3.2.2 Handel

In de TOP 50 van dienstensectoren op basis van de samengestelde indicator bevinden zich 11 sectoren uit de handel (zie tabel 5): zeven uit de groothandel (NACE 46) en vier uit de detailhandel (NACE 47). Het hoge aantal sectoren in deze categorie moet gerelativeerd worden, rekening houdend met de 160 handelssectoren die in het kader van deze screening geanalyseerd werden. Bovendien vertegenwoordigen deze 11 sectoren slechts 1,9 % van de binnenlandse omzet van alle handelssectoren.

Tabel 6. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Handel

Groothandel (NACE 46)	Kleinhandel (NACE 47)
46214 'Groothandel in andere akkerbouwproducten', 46311 '... in consumptieaardappelen', 46332 '... in spijsoliën en -vetten', 46382 '...in aardappelproducten', 46441 '... in porselein en glaswerk', 46491 '... in kranten, boeken en tijdschriften', 46692 '... in verpakkingsmachines en weegtoestellen'	47115 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)', 47192 '... in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen niet overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)', 47594 '... in muziekinstrumenten in gespecialiseerde winkels', 47784 '... in drogisterijartikelen en onderhoudsproducten in gespecialiseerde winkels'

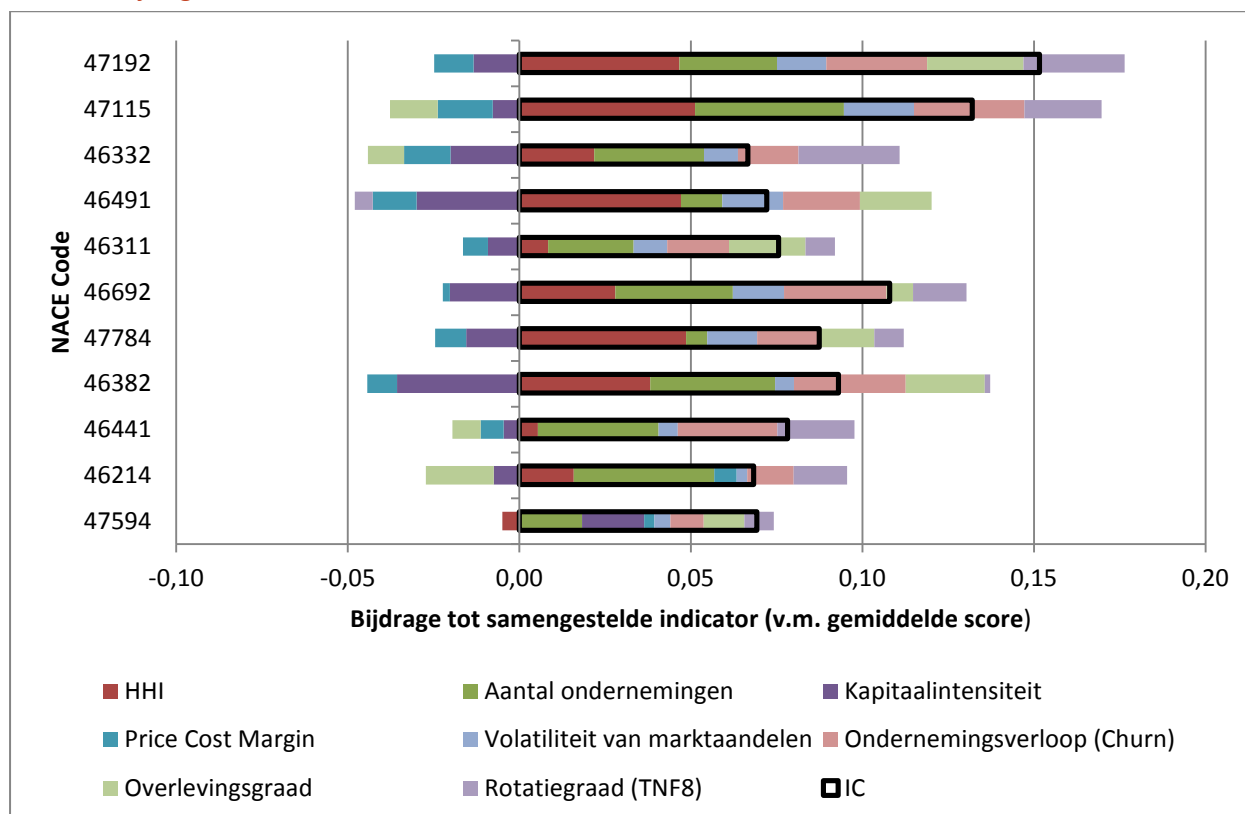
Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Bij de sectoren van de groothandel (NACE 46) hebben de sectoren 46332 'Groothandel in spijsoliën en -vetten' en 46491 'Groothandel in kranten, boeken en tijdschriften' de hoogste binnenlandse omzet. Deze sectoren worden gekenmerkt door een hoge concentratie en stabiliteit en een beperkt aantal ondernemingen (zie grafiek 5). Toch hebben deze sectoren een PCM-indicator die lager is dan het gemiddelde van de dienstensectoren (12,8 %).

De detailhandelsectoren (NACE 47) in de TOP 50 met de hoogste binnenlandse omzet zijn 47192 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen niet overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)' en 47115 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)'³⁰. Deze sectoren vallen op door hun concentratie en stabiliteit, maar hebben daarentegen een lagere kapitaalintensiteit en PCM dan het gemiddelde van de dienstensectoren.

³⁰ Toch is voorzichtigheid geboden ten aanzien van de sector 47115, aangezien de scheiding tussen de verschillende subsectoren van NACE 4711 niet steeds even strict is. De concurrentie kan voor deze sectoren spelen op een meer geaggregeerd niveau. Uit een analyse op basis van de resultaten van de voorgaande screening is gebleken dat, bij screening op NACE 4-digitniveau, sector 4711 niet naar voren kwam als mogelijk problematisch voor de marktwerking.

Grafiek 6. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Handel

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De meeste van deze sectoren hebben een winstmarge-indicator die lager ligt dan het gemiddelde van de dienstensectoren (12,8 %). Alleen 46214 'Groothandel in andere akkerbouwproducten' en 47594 'Detailhandel in muziekinstrumenten in gespecialiseerde winkels' hebben een positieve en hoge bijdrage van deze indicator, met een PCM van respectievelijk 18 % en 15 %.

Al deze sectoren hebben een lagere kapitaalintensiteit dan het gemiddelde van de dienstensectoren (0,32), met uitzondering van 47594 'Detailhandel in muziekinstrumenten in gespecialiseerde winkels' (0,37).

Sommige sectoren die niet in de TOP 50 voor dienstensectoren zijn opgenomen, vallen op door een of meer individuele indicatoren. Zo hebben sector 47792 'Detailhandel in tweedehandskleding in winkels' en sector 4721 'Detailhandel in groenten en fruit in gespecialiseerde winkels' een hoge kapitaalintensiteit (respectievelijk 0,94 en 0,67).

De grootste sectoren (op het vlak van hun binnenlandse omzet) die worden gekenmerkt door een hoge concentratie zijn 4618 'Handelsbemiddeling gespecialiseerd in andere goederen' (HHI van 0,39), 4743 'Detailhandel in audio- en videoapparatuur in gespecialiseerde winkels' (0,37) en 46736 'Groothandel in sanitair' (0,22).

De sectoren 47114 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte tussen 400m² en minder dan 2500m²)', 4635 'Groothandel in tabaksproducten' en 4754 'Detailhandel in elektrische huishoudapparaten in gespecialiseerde winkels' vallen op door hun lage veranderlijkheid van marktaandelen.

Geen enkele handelssector komt voor in de TOP 50 van de dienstensectoren met de hoogste PCM-indicator.

3.2.3 Verhuur

Van de 50 dienstensectoren met het hoogste risico op een minder efficiënte marktwerking komen er 8 uit de verhuur- en leaseactiviteiten (zie tabel 7). De binnenlandse omzet van deze sectoren samen vertegenwoordigt 59,1 % van die van alle verhuuractiviteiten.

Vier sectoren behoren tot NACE 773 'Verhuur en lease van andere machines en werktuigen en andere materiële goederen', zoals 'Verhuur en lease van kantoormachines, inclusief computers' (NACE 7733) en 'Verhuur en lease van schepen' (NACE 7734). Drie sectoren behoren tot NACE 772 'Verhuur en lease van consumentenartikelen', zoals 'Verhuur en lease van vaat- en glaswerk, keuken- en tafelgerei, elektrische huishoudapparaten en andere huishoudelijke benodigdheden' (NACE 77293) en 'Verhuur en lease van medisch en paramedisch materieel' (NACE 77295). De resterende sector is NACE 7711 'Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens (< 3,5 ton)'. Alle acht sectoren maakten ook al deel uit van de TOP 50 van de screening van 2015.

Tabel 7. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Verhuur

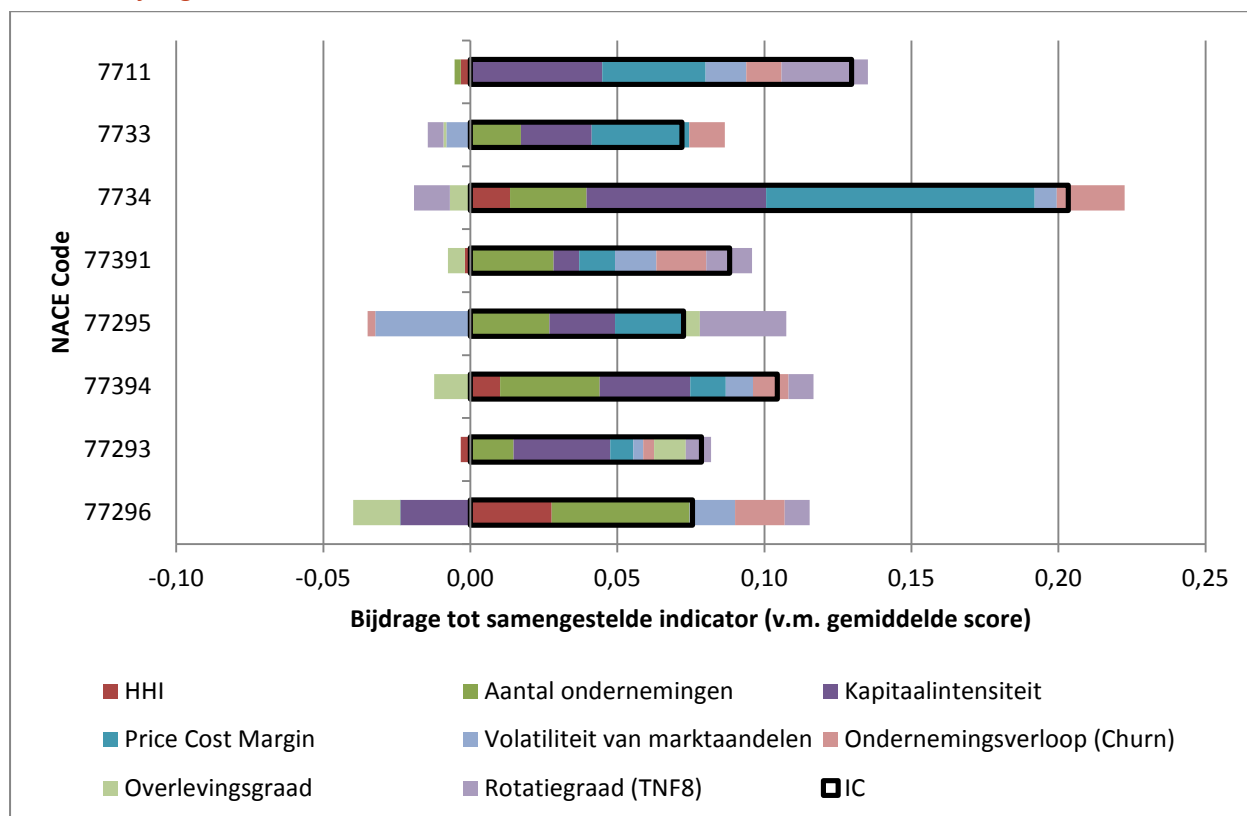
Verhuur en lease van auto's (NACE 771)	Verhuur en lease van consumentenartikelen (NACE 772)	Verhuur en lease van andere machines en werktuigen en andere materiële goederen (NACE 773)
7711 'Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens (< 3,5 ton)'	77293 '... van vaat- en glaswerk, keuken- en tafelgerei, elektrische huishoudapparaten en andere huishoudelijke benodigdheden', 77295 '... van medisch en paramedisch materieel', 77296 '... van bloemen en planten'	7733 'Verhuur en lease van kantoormachines, inclusief computers', 7734 '... van schepen', 77391 '... van speel-, amusement-, en verkoopautomaten', 77394 '... van woon- en bureelcontainers en dergelijke accommodatie'

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Deze sectoren worden gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit en een PCM die hoger ligt dan het gemiddelde voor dienstensectoren (12,8 %) (zie grafiek 7), met uitzondering van sector 77296 'Verhuur en lease van bloemen en planten'. De hoge PCM van deze sectoren kan genuanceerd worden door het bestaan van hogere kapitaalkosten. Maar voor de berekening van de huidige PCM-indicator worden deze kapitaalkosten niet in aanmerking genomen (zie deel 4 van dit rapport). Sector 7711 'Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens (< 3,5 ton)', de sector met de hoogste binnenlandse omzet, heeft bijvoorbeeld een PCM-waarde van 41 % en een kapitaalintensiteit van 1,5. Eind 2014 zag deze sector de intrede op de markt van samenwerkingsplatformen voor autodelen. Dit nieuwe en minder kapitaalintensieve C2C-businessmodel zal de traditionele verhuur van voertuigen wellicht dwingen om zich aan te passen door hun aanbod te diversifiëren en hun samenwerking met andere vervoermiddelen te versterken. Als de sector van de verhuur van voertuigen zich niet snel aan deze nieuwe vorm van concurrentie aanpast, zou hij zijn winstmarges kunnen zien dalen.

Toch is sector 7711, net als de meeste sectoren van deze categorie, minder geconcentreerd dan het gemiddelde van de dienstensectoren (HHI van 0,07 tegenover 0,10). Enkel de sectoren 7734 'Verhuur en lease van schepen', 77394 'Verhuur en lease van woon- en bureelcontainers en dergelijke accommodatie' en 77296 'Verhuur en lease van bloemen en planten' hebben een relatief hoge HHI (van respectievelijk 0,20, 0,17 en 0,31).

Grafiek 7. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Verhuur

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: AD Statistiek-Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Behalve de sectoren die deel uitmaken van de TOP 50 van de dienstensectoren vallen nog andere sectoren op door hun hoge kapitaalintensiteit. Dat geldt met name voor 7732 'Verhuur en lease van machines en installaties voor de bouwnijverheid en de weg- en waterbouw' (0,97) en 77399 'Verhuur en lease van andere machines en werktuigen en andere materiële goederen' (1,4). Sector 7740 'Lease van intellectuele eigendom en vergelijkbare producten, met uitzondering van werken onder auteursrecht' is geconcentreerd (HHI van 0,70) en heeft een beperkt aantal ondernemingen. Bovendien valt hij op door een heel hoge PCM (0,72).

3.2.4 Diensten aan personen

Van de TOP 50 van de dienstensectoren volgens de samengestelde indicator behoren 11 sectoren tot de diensten aan personen (NACE 55 tot 56 en NACE 87 tot 96). Deze vertegenwoordigen 10,3 % van de totale binnenlandse omzet van deze categorie.

Drie sectoren behoren tot de sector "verschaffen van accommodatie" (NACE 55) en twee tot de sector "tehuizen" (NACE 87). De belangrijkste sectoren op het vlak van binnenlandse omzet zijn de sectoren 88995 "Beschutte en sociale werkplaatsen", 96011 "Activiteiten van industriële wasserijen" en 96031 "Uitvaartverzorging".

Tabel 8. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Diensten aan personen

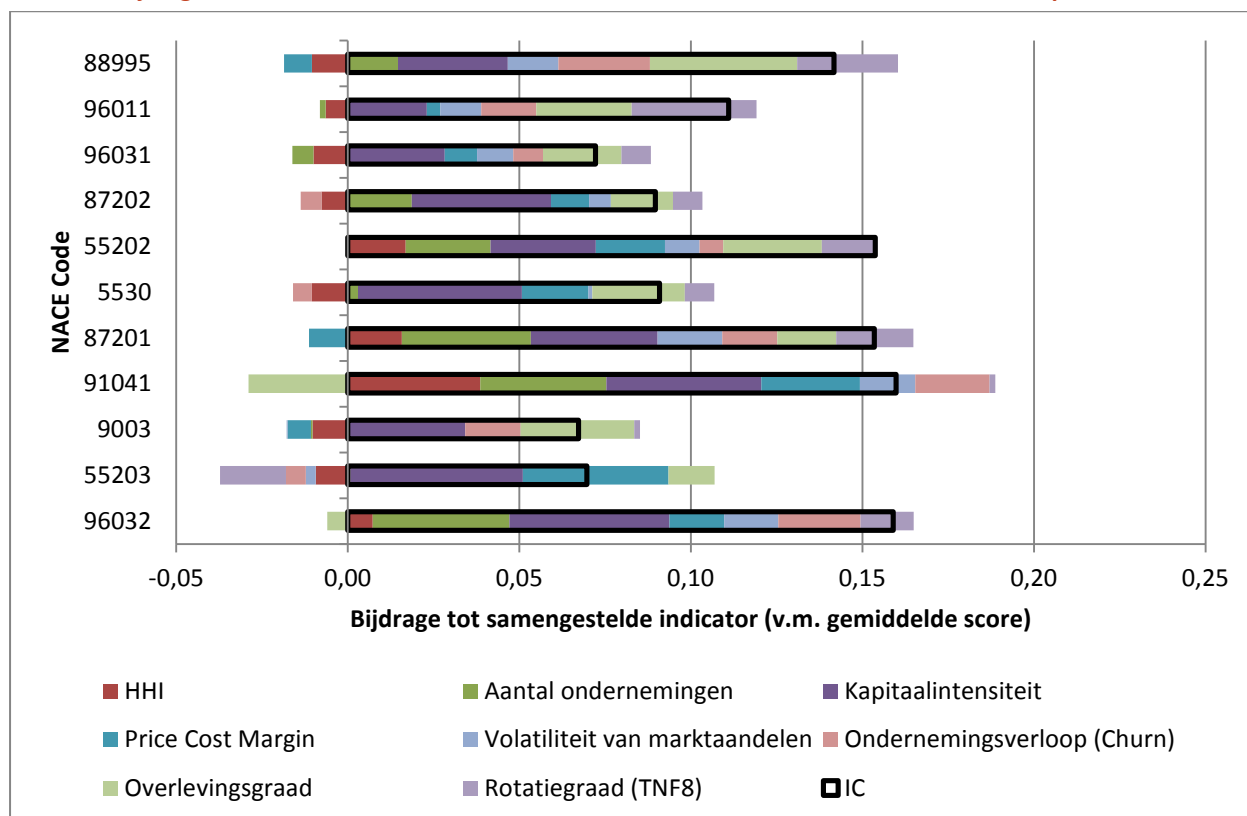
Verschaffen van accommodatie (NACE 55)	Tehuizen (NACE 87)	Andere diensten aan personen
55202 'Vakantieparken', 55203 'Gites, vakantiewoningen en -appartementen', 5530 'Kampeerterreinen en kampeerauto- en caravanterreinen '	87201 'Instellingen met huisvesting voor minderjarigen met een mentale handicap', 87202 'Instellingen met huisvesting voor volwassenen met een mentale handicap'	88995 'Beschutte en sociale werkplaatsen', 9003 'Scheppende kunsten', 91041 'Botanische tuinen en dierentuinen', 96011 'Activiteiten van industriële wasserijen', 96031 'Uitvaartverzorging', 96032 'Beheer van kerkhoven en activiteiten van crematoria'

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Deze sectoren worden gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit (zie grafiek 8) zoals bijvoorbeeld de sectoren 55203 'Gites, vakantiewoningen en -appartementen' en 5530 'Kampeerterreinen en kampeerauto- en caravanterreinen '. Ook al zijn de meeste sectoren minder sterk geconcentreerd dan het gemiddelde van de dienstensectoren, toch tellen ze over het algemeen slechts een beperkt aantal bedrijven (behalve sector 96031 'Uitvaartverzorging') en worden ze gekenmerkt door een hogere stabiliteit dan het gemiddelde van de dienstensectoren.

Slechts drie van deze sectoren hebben een PCM die lager ligt dan het gemiddelde van de dienstensectoren (12,8 %). Het gaat om de sectoren 9003 'Scheppende kunsten', 88995 'Beschutte en sociale werkplaatsen' en 87201 'Instellingen met huisvesting voor minderjarigen met een mentale handicap'. Daarentegen hebben de drie sectoren van het 'verschaffen van accommodatie' (NACE 55) een hoge PCM. Aangezien deze indicator geen rekening houdt met de kapitaalkosten, kan deze vaststelling genuanceerd worden door het bestaan van hogere kapitaalkosten dan in andere dienstensectoren (zie deel 4).

Grafiek 8. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Diensten aan personen

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn diegene waarvoor de onderzochte sector het minder goed doet dan het gemiddelde. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage diegene waarvoor de sector het beter doet dan het gemiddelde.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Bij de diensten aan personen die niet voorkomen in de TOP 50 van de diensten met het hoogste risico op slechte marktwerking, zijn er verschillende diensten met een opvallend hoge PCM. Het gaat meer specifiek om de sectoren 90012 "Beoefening van uitvoerende kunsten door artistieke ensembles" (38 %), 8891 'Kinderopvang' (30 %) en 96021 'Haarverzorging' (30 %). De sector 5629 'Overige eetgelegenheden' valt op omwille van zijn concentratie (HHI van 0,22) en lage volatiliteit (0,06). In de rangschikking van de kapitaalintensiteit zijn er heel wat sectoren met opvallende scores, zoals de sector 90041 'Exploitatie van schouwburgen, concertzalen en dergelijke' (1,7) en 5510 'Hotels en dergelijke accommodatie' (1,1).

3.2.5 Bouwnijverheid

Drie sectoren uit de bouwnijverheid zijn aanwezig in de TOP 50 van de dienstensectoren, waaronder een sector behorende tot de weg- en waterbouw (NACE 42) en twee sectoren tot de gespecialiseerde bouwwerkzaamheden (NACE 43). Deze drie sectoren vertegenwoordigen 4,7 % van de totale binnenlandse omzet van de bouwnijverheid. De sector 42911 'Baggerwerken' is qua binnenlandse omzet de grootste sector.

Tabel 9. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Bouwnijverheid

Weg- en waterbouw (NACE 42)	Gespecialiseerde bouwwerkzaamheden (NACE 43)
42911 'Baggerwerken'	43343 'Glaszetten', 43993 'Bouw van sierschouwen en open haarden'

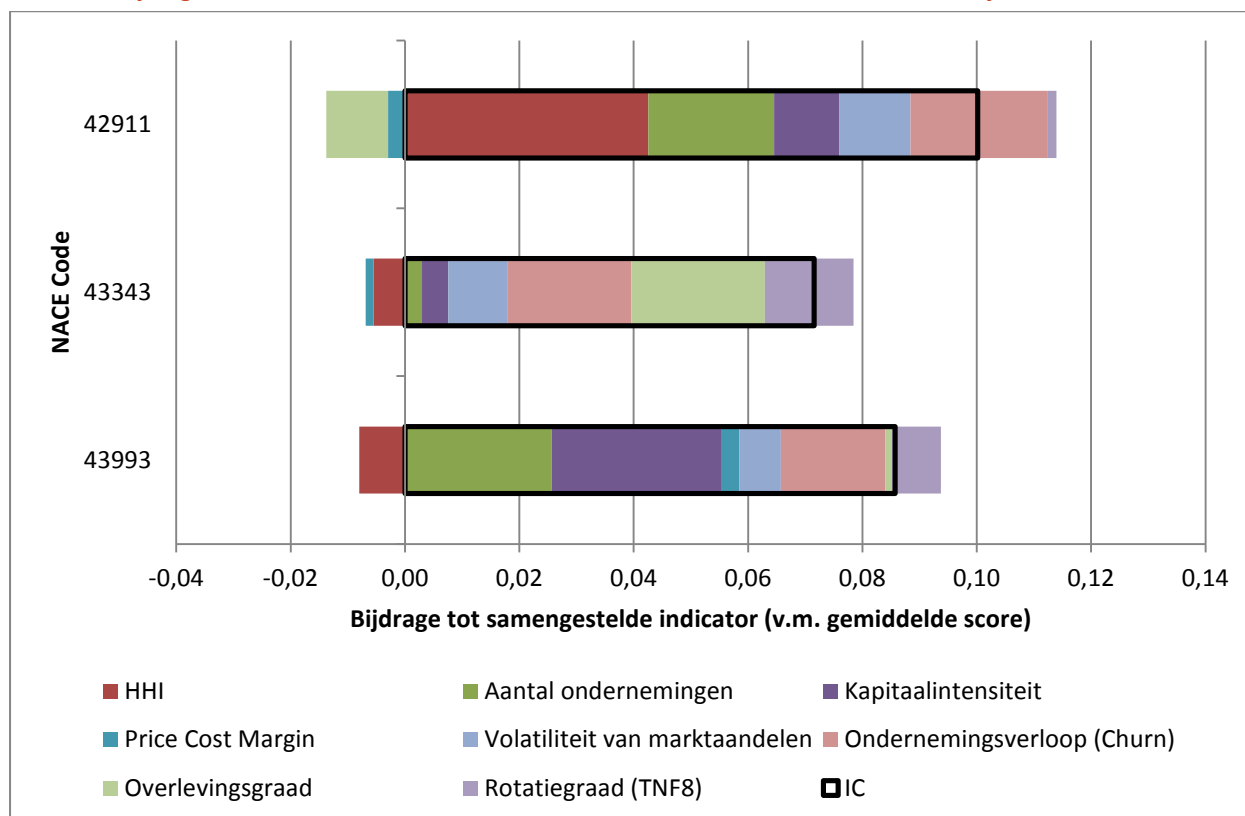
Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Deze drie sectoren tellen een beperkt aantal ondernemingen in vergelijking met het gemiddelde van de diensten maar enkel sector 42911 'Baggerwerken' is sterk geconcentreerd (HHI van 0,43): de twee andere hebben een HHI die lager is dan het gemiddelde van de diensten (van 0,05 en 0,03). Deze sectoren springen in het oog omwille van hun stabiliteit: het ondernemingsverloop (churn) in elk van deze drie sectoren is klein en bedraagt minder dan 0,02. De kapitaalintensiteit is hoog voor sector 43993 'Bouw van sierschouwen en open haarden' en voor sector 42911 'Baggerwerken' maar is lager dan het gemiddelde van de diensten voor sector 43343 'Glaszetten'.

Sector 43993 'Bouw van sierschouwen en open haarden' heeft een PCM van 15 % terwijl PCM van de twee andere sectoren iets lager is dan het gemiddelde van de dienstensectoren (12,8 %).

Grafiek 9. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Bouwnijverheid

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn diegene waarvoor de onderzochte sector het minder goed doet dan het gemiddelde. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage diegene waarvoor de sector het beter doet dan het gemiddelde.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Van de sectoren uit de bouwnijverheid die niet voorkomen in de TOP 50 springt de sector 4213 'Bouw van bruggen en tunnels' in het oog als een sterk geconcentreerde sector (HHI van 0,21).

Op basis van de andere indicatoren zijn er geen sectoren uit de bouwnijverheid met opvallende waarden, behalve de relatief hoge kapitaalintensiteit in de sectoren 41102 'Ontwikkeling van niet-residentiële bouwprojecten' (1,5) en 42219 'Bouw van civieltechnische werken voor vloeistoffen, n.e.g.' (0,69).

3.2.6 Andere diensten

Bij de vijf overblijvende sectoren van de TOP 50 van de dienstensectoren met het hoogste risico op een slechte marktwerking, zijn er drie mediadiensten: 5812 "Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten", 5914 "Vertoning van films" en 6020 "Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's". De twee andere sectoren zijn sector 68202 "Verhuur en exploitatie van sociale woningen" en sector 71201 "Technische controle van automobiervoertuigen". Deze vijf sectoren kwamen ook al naar voren in de screening 2015.

Tabel 10. Lijst van de sectoren die in de TOP 50 van de dienstensectoren - Andere dienstensectoren

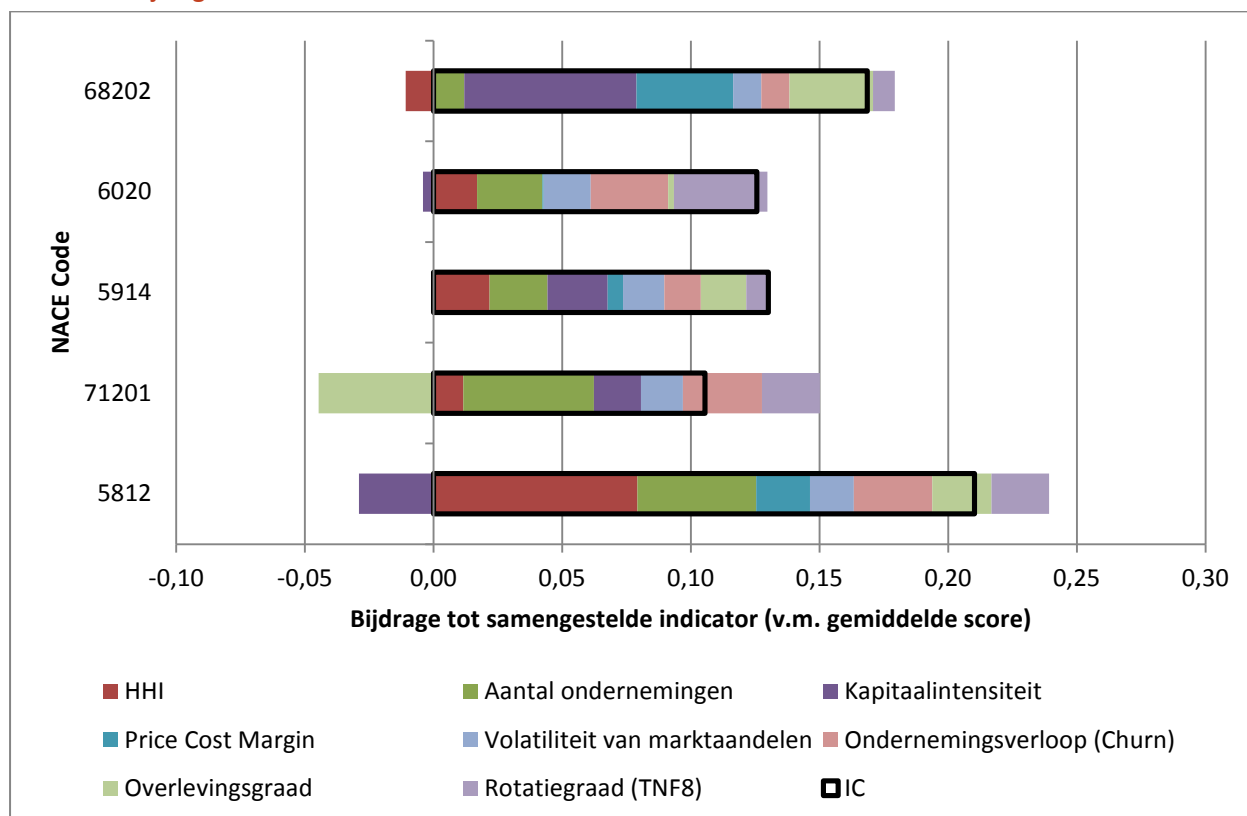
Media diensten (NACE 58 à 60)	Andere diensten
5812 'Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten', 5914 'Vertoning van films', 6020 'Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's'	68202 'Verhuur en exploitatie van sociale woningen', 71201 'Technische controle van motorvoertuigen'

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De belangrijkste sectoren qua binnenlandse omzet zijn sector 68202 'Verhuur en exploitatie van sociale woningen' en sector 6020 'Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's'. De sector 68202 wordt gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit, een grote stabiliteit en een hoge PCM. De sector heeft daarentegen een HHI (0,01) die lager is dan het gemiddelde van de dienstensectoren.

Deze sectoren tellen een beperkt aantal bedrijven en worden gekenmerkt door een grote stabiliteit. De sector 5812 'Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten' (29 %) en de sector 5914 'Vertoning van films' (17 %) hebben ook een PCM die hoger is dan het gemiddelde van de dienstensector (12,8 %). Deze waarnemingen en andere informatie hebben het Prijzenobservatorium ertoe aangezet om deze laatste sector van naderbij te onderzoeken³¹. De conclusies van deze studie wijzen erop dat de (zowel verticale als horizontale) concentratie van deze markt sommige bedrijven in staat stelt om te groeien en om te kunnen profiteren van aanzienlijke schaalvoordelen met betrekking tot bepaalde kosten maar ook om het aantal aangeboden films op te drijven en op die manier de risico's op mislukkingen, eigen aan een dergelijke activiteit, te spreiden. Door de hoge concentratiegraad in de sector van de bioscoopuitbaters kan een kloof ontstaan tussen de kleine en de grote ondernemingen en de toegang tot de markt worden bemoeilijkt voor filmproducers en -distributeurs. Vanuit het standpunt van de kijker kan de dominante aanwezigheid van deze grote groepen een risico inhouden op een grotendeels commercieel en cultureel minder gediversifieerd filmaanbod. Bovendien liggen de prijzen die door de grotere ketens worden gehanteerd vaak hoger dan in de kleine bioscopen.

Grafiek 10. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Andere dienstensectoren

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn diegene waarvoor de onderzochte sector het minder goed doet dan het gemiddelde. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage diegene waarvoor de sector het beter doet dan het gemiddelde.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

³¹ Link naar de studie [De marktwerking van de sector uitbating van bioscoopzalen in België](#)

Naast deze sectoren in de TOP 50 kunnen nog andere sectoren opvallende waarden vertonen voor één of meerdere individuele indicatoren. Zo hebben meerdere sectoren een hoge concentratie, zoals de sectoren 7211 "Speur- en ontwikkelingswerk op biotechnologisch gebied" (HHI van 0,56), 7912 'Reisorganisatoren' (0,36) en 45111 "Groothandel in auto's en lichte bestelwagens" (0,27). Op het vlak van hoge PCM-waarden springen vooral de sectoren 68203 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen' (49 %), 68201 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased residentieel onroerend goed, exclusief sociale woningen' (45 %) en 69101 'Activiteiten van advocaten' (36 %) in het oog. Sommige sectoren, zoals 7312 'Mediapresentatie' en 7820 'Uitzendbureaus' vallen op omwille van hun stabiliteit.

26 dienstensectoren die eruit springen in de verschillende screenings van het Prijzenobservatorium

Het Prijzenobservatorium heeft de laatste jaren drie versies van zijn horizontale screening van de marktgerichte sectoren gepubliceerd. Van de 50 dienstensectoren die eruit springen bij elke screening, zijn er 26 gemeenschappelijk aan de drie versies (zie onderstaande tabel), waarvan er negen behoren tot netwerkdiensten, zes tot verhuurdiensten, vier tot diensten aan personen, één tot groot- en kleinhandel en tot de bouwnijverheid en vijf tot overige diensten.

Netwerkdiensten

- o 6110 - Draadgebonden telecommunicatie
- o 6120 - Draadloze telecommunicatie
- o 5310 - Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting
- o 5222 - Diensten in verband met vervoer over water
- o 5121 - Goederenvervoer door de lucht
- o 4920 - Goederenvervoer per spoor
- o 4950 - Vervoer via pijpleidingen
- o 5030 - Personenvervoer over binnenwateren
- o 6130 - Telecommunicatie via satelliet

Verhuur

- o 7711 - Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens
- o 77391 - Verhuur en lease van speel-, amusement-, en verkoopautomaten
- o 77295 - Verhuur en lease van medisch en paramedisch materieel
- o 77394 - Verhuur en lease van woon- en bureelcontainers en dergelijke accommodatie
- o 77293 - Verhuur en lease van vaat- en glaswerk, keuken- en tafelgerei, elektrische huishoudapparaten en andere huishoudelijke benodigdheden
- o 77296 - Verhuur en lease van bloemen en planten

Handel

- o 47115 - Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopsoppervlakte = 2500 m²/2500m²)

Bouwnijverheid

- o 42911 - Baggerwerken

Diensten aan personen

- o 96011 - Activiteiten van industriële wasserijen
- o 55202 - Centra en vakantiedorpen
- o 5530 - Kampeerterreinen en kampeerauto- en caravanterreinen
- o 96032 - Beheer van kerkhoven en activiteiten van crematoria

Andere diensten

- o 68202 - Verhuur en exploitatie van sociale woningen
- o 6020 - Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's
- o 5914 - Vertoning van films
- o 71201 - Technische controle van motorvoertuigen
- o 5812 - Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten

4 Analyse van de rendabiliteit van de marktgerichte sectoren

In de horizontale screening wordt de rendabiliteit van de sectoren gemeten aan de hand van de Price Cost Margin-indicator (PCM). Deze indicator geeft de bruto winstmarge van een sector weer, meer specifiek de operationele rendabiliteit van de ondernemingen uit die sector³². Deze indicator wordt berekend op basis van de gegevens van de enquête naar de structuur van ondernemingen (SBS), gebaseerd op een zo groot mogelijk aantal ondernemingen (inclusief kmo's) en dit voor de periode van 2008 tot 2014.

In dit onderdeel wordt vooreerst een analyse gemaakt van de rendabiliteit en de evolutie ervan van de marktgerichte sectoren van de Belgische economie tijdens deze periode. Ten tweede wordt de interactie onderzocht tussen de PCM en de andere indicatoren van de marktwerking. Tot slot worden de verkregen resultaten genuanceerd, met name door het belang te onderzoeken van de kapitaalkosten in de rendabiliteit van de sectoren.

4.1 Evolutie van de rendabiliteit

Industriële sectoren

De gemiddelde PCM over de periode 2008-2014 van de industriële sectoren bedraagt 9,2 %. De vervaardiging van dranken (NACE 11) (14 %), de vervaardiging van tabaksproducten (NACE 12) (17,3 %), de drukkerijen (NACE 18) (15 %), de farmaceutische industrie (NACE 21) (21,6 %) en de verwerking en verwijdering van afval (NACE 38) (14,3 %) vertonen een hogere PCM.

Wanneer we kijken naar de resultaten op het meest gedetailleerde sectoraal niveau, zijn de belangrijkste sectoren die over de hele periode een hoge PCM vertonen (zie tabel 11) de vervaardiging van geneesmiddelen (36,8 %), de verwerking en verwijdering van gevaarlijk afval (22,7 %), de vervaardiging van bier (22,6 %) en de vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk (18,4 %).

Tijdens deze periode hadden verschillende NACE afdelingen een eerder lage PCM. Hierbij vinden we de vervaardiging van geraffineerde aardolieproducten (NACE 19) (1,2 %), de vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers (NACE 29) (2,6 %), de sanering (NACE 39) (3 %) en de metallurgie (NACE 24) (4,7 %).

Ook wat de resultaten betreft op het meest gedetailleerde sectoraal niveau, behoren verschillende sectoren uit de metallurgie tot de minst rendabele sectoren, zoals de vervaardiging van ijzer en staal (0,5 %) en de productie van koper. Verder vinden we (zie tabel 11) de vervaardiging van geraffineerde aardolieproducten (1,2 %), de vervaardiging van oliën en vetten (1,5 %), de verwerking en conservering van vlees, exclusief vlees van gevogelte (2,5 %) en de vervaardiging van diervoeders (2,5 %).

---

³² Zo wordt de operationele rendabiliteit van een sector op de volgende manier berekend:

$$PCM_S = \sum_{i \in S} m_i PCM_i = \sum_{i \in S} m_i \frac{SALES_i - COST_i}{SALES_i}$$

- waarbij $SALES_i$ gelijk is aan de omzet van onderneming i . $COST_i$
- de kosten weergeeft van de onderneming i verbonden met de aankoop van de handelsgoederen en andere goederen en de lonen.
- en m_i het marktaandeel weergeeft van het bedrijf i (berekend op basis van Sales).

Tabel 11. Lijst van de sectoren met de gemiddeld hoogste en laagste PCM, industriële sectoren, gemiddelde 2008-2014

De hoogste PCM			De laagste PCM		
NACE	Sector	Gemiddelde PCM 2008-2014 (in %)	NACE	Sector	Gemiddelde PCM 2008-2014 (in %)
21201	Vervaardiging van geneesmiddelen	36,81	2410	Vervaardiging van ijzer en staal en van ferrolegeringen	0,55
38222	Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval	22,71	2013	Vervaardiging van andere anorganische chemische basisproducten	0,56
1105	Vervaardiging van bier	22,65	1920	Vervaardiging van geraffineerde aardolieproducten	1,22
10712	Ambachtelijke vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk	18,40	1041	Vervaardiging van oliën en vetten	1,58
2660	Vervaardiging van bestralingsapparatuur en van elektromedische en elektrotherapeutische apparatuur	17,34	1011	Verwerking en conservering van vlees	2,50
1200	Vervaardiging van tabaksproducten	17,29	1091	Vervaardiging van veevoeders	2,54
2733	Vervaardiging van schakelaars, stekkers, stopcontacten e.d.m.	16,70	2444	Productie van koper	2,57
23321	Vervaardiging van bakstenen	16,45	3900	Sanering en ander afvalbeheer	3,01
1081	Vervaardiging van suiker	15,83	1061	Vervaardiging van maalderijproducten	3,10
38323	Terugwinning van inerte afvalstoffen	15,25	3514	Handel in elektriciteit	3,39

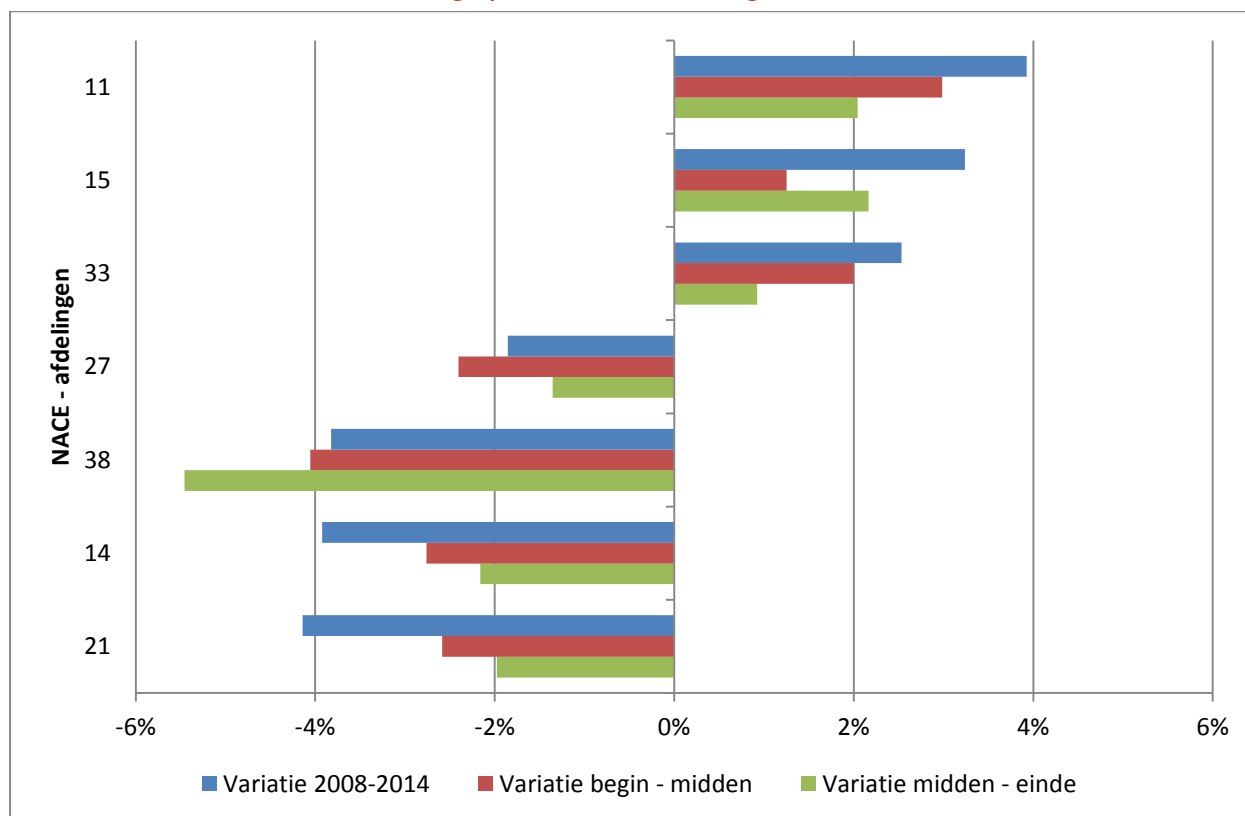
Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De periode 2008-2014 werd gekenmerkt door een ongunstige macro-economische context. De rendabiliteit is lichtjes gedaald tussen 2008 (gemiddelde van 9,2 %) en 2012 (gemiddelde van 8,5 %). Daarna is de rendabiliteit verbeterd en finaal terug op haar oorspronkelijk niveau beland (gemiddelde van 9,4 % in 2014). Slechts 42 % van de 237 onderzochte industriële sectoren vertoonden in 2012 een PCM die die hoger lag dan deze van 2008, terwijl in 2014 bijna de helft van de sectoren een hogere PCM noteerden ten opzichte van deze van 2008³³.

Door de gemiddelden van het begin (2008-2009), het midden (2010-2011-2012) en het einde (2013-2014) van de periode voor de verschillende NACE afdelingen met elkaar te vergelijken, kan men vaststellen dat de vervaardiging van kleding (NACE 14), de farmaceutische industrie (NACE 21), de vervaardiging van elektrische apparatuur (NACE 27) en de verwerking en verwijdering van afval (NACE 38) tijdens de hele onderzochte periode een dalende PCM kenden. Anderzijds werd over de hele periode een stijging vastgesteld van de PCM bij de vervaardiging van dranken (NACE 11), de vervaardiging van leer (NACE 15) en de reparatie en installatie van machines en apparaten (NACE 33).

³³ Men komt tot dezelfde vaststelling door de PCM van 2014 te vergelijken met het gemiddelde van de PCM voor de jaren 2008 tot 2010.

Grafiek 11. Evolutie van de Price Cost Margin per NACE-onderverdeling³⁴ industriële sectoren 2008-2014

Opmerking: de evolutie wordt uitgedrukt als absoluut verschil tussen de PCM 2014 en PCM 2008. De evolutie wordt dus opgemeten in procentpunten. De startperiode is het gemiddelde van de jaren 2008 en 2009. De middelste periode is het gemiddelde van 2010 tot 2012. De eindperiode bevat de jaren 2013-2014.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Op het niveau van de sectoren, worden de grootste dalingen van de PCM vastgesteld voor sector 1621 'Vervaardiging van fineer en van panelen op basis van hout' (van 14,3 % in 2008 naar 7,5 % in 2014), sector 21201 'Vervaardiging van geneesmiddelen' (van 38,7 % naar 29,5 %) tot 2351 'Vervaardiging van cement' (van 18,3 % naar 5,2 %), en sector 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval' (van 23 % naar 1,7 %) (zie grafiek 12). Deze vaststellingen worden bevestigd door de evolutie te analyseren van de gemiddelden bij aanvang en einde van de periode.

Bij de sectoren waarvan de PCM sterk gestegen is tussen 2008 en 2014 vind men sector 2219 'Vervaardiging van andere producten van rubber' (van 7,1 % in 2008 naar 13,3 % in 2014), sector 2611 'Vervaardiging van elektronische onderdelen' (van 13,7 % naar 25,9 %) en sector 3030 'Vervaardiging van lucht- en ruimtevaartuigen en van toestellen in verband daarmee' (van 6,2 % naar 20 %).

³⁴Zie bijlage 5 voor de lijst van de NACE-onderverdeling en hun benaming.

The scatter plot displays the relationship between the evolution of the Price Cost Margin (2008-2014) on the x-axis and Domestic Turnover (Binnenlandse Omzet) on the y-axis. The x-axis ranges from -30% to 30%, and the y-axis is on a logarithmic scale from 100,000,000 to 100,000,000,000. Data points are blue diamonds, with some points labeled with counts. The plot shows a dense cluster of points around the origin, with a few outliers at higher turnover levels.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

De gemiddelde PCM over de periode 2008-2014 van de dienstensectoren is hoger dan voor de industriële sectoren (12,1 % tegen 9,2 %). Sommige NACE afdelingen hadden een veel hogere PCM dan het gemiddelde tijdens deze periode, zoals verschaffen van accommodatie (NACE 55) (23 % gemiddeld over de periode 2008-2014), de exploitatie van en handel in onroerend goed (NACE 68) (32,5 %), de rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening (NACE 69) (24,9 %), de veterinaire diensten (NACE 75) (39,6 %) en de verhuur en lease (NACE 77 (28 %). Wanneer we kijken naar de resultaten op het meest gedetailleerde sectoraal niveau, vinden we bij de sectoren met de hoogste gemiddelde PCM de verhuursector en de exploitatie van niet-residentieel onroerend goed (46,4 %), de verhuur en lease van wagens (39,7 %), de verhuur en exploitatie van residentieel onroerend goed (37,9 %), de draadgebonden telecom (36,7 %) en de activiteiten van advocaten (34,4 %) zijn (zie tabel 11).

Tijdens deze periode hadden verschillende NACE afdelingen een eerder lage PCM. Het gaat meer specifiek om de groot- en detailhandel in en reparatie van auto's (NACE 45) (gemiddelde PCM van 6,7 %), de groothandel (NACE 46) (6,1 %), het wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling (NACE 72) (-11,5 %), beveiligings- en opsporingsdiensten (NACE 80) (6,7 %) en activiteiten van de verenigingsorganisaties (NACE 94) (-5,6 %).

In de analyse op het meest gedetailleerde sectoraal niveau vind men bij de sectoren met de laagste scores verschillende sectoren uit de groothandel, met name de groothandel in sanitair (-7,3 %), de groothandel in diamant (0,1 %) en de groothandel in brandstoffen (1,3 %). Bij de andere sectoren met de laagste gemiddelde PCM, vindt men onder meer de groothandel van auto's en lichte autovoertuigen (1,3 %).

Tabel 12. Lijst van de sectoren met de gemiddeld hoogste en laagste PCM, dienstensectoren, gemiddelde 2008-2014

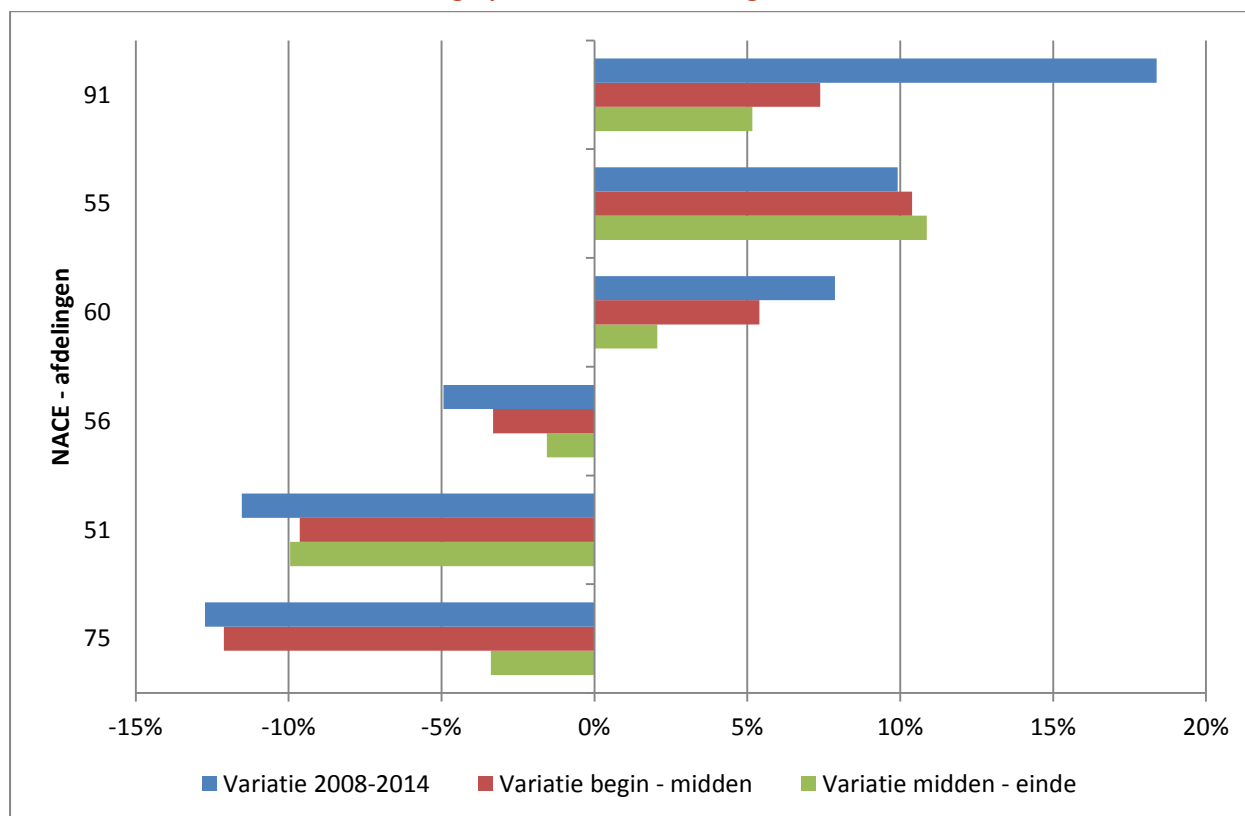
De hoogste PCM			De laagste PCM		
NACE	Sector	Gemiddelde PCM 2008-2014 (in %)	NACE	Sector	Gemiddelde PCM 2008-2014 (in %)
68203	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen	46,39	46736	Groothandel in sanitair	-7,37
7711	Verhuur en lease van personenauto's en andere lichte auto's	39,66	9411	Bedrijfs- en werkgeversorganisaties	0,43
7500	Veterinaire diensten	39,63	46761	Groothandel in diamant en andere edelstenen	1,05
68201	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased residentieel onroerend goed, exclusief sociale woningen	37,99	45111	Groothandel in auto's en lichte bestelwagens (> 3,5 ton)	1,26
6110	Draadgebonden telecommunicatie	36,75	4671	Groothandel in vaste, vloeibare en gasvormige brandstoffen en aanverwante producten	1,37
68202	Verhuur en exploitatie van sociale oningen	35,24	7830	Andere vormen van arbeidsbemiddeling	1,58
6311	Gegevensverwerking, webhosting en aanverwante activiteiten	34,71	46769	Groothandel in andere intermediaire producten, n.e.g.	1,78
69101	Activiteiten van advocaten	34,43	4791	Detailhandel via postorderbedrijven of via internet	1,81
5222	Diensten in verband met vervoer over water	34,28	46332	Groothandel in spijsoliën en -vetten	2,17
96021	Haarverzorging	32,23	46491	Groothandel in kranten, boeken en tijdschriften	2,28

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Net als voor de industriële sectoren werd er in het midden van de onderzochte periode een lichte daling van de gemiddelde rendabiliteit van de diensten vastgesteld - met een inkrimping in de jaren 2010 en 2011. Nadien is de rendabiliteit verbeterd om opnieuw het niveau te bereiken van 2008. In 2014 had meer dan de helft van de 385 onderzochte sectoren een hogere PCM dan in 2008.

Door de gemiddelden van de beginperiode (2008-2009), de middelste periode (2010-2011-2012) en de slotperiode (2013-2014) voor de verschillende NACE afdelingen met elkaar te vergelijken, kan een daling van de gemiddelde PCM worden vastgesteld in de luchtvaart (NACE 51), de eet- en drinkgelegenheden (NACE 56) en de veterinaire diensten (NACE 75) (grafiek 13). Andere NACE afdelingen kenden een stijgende PCM tijdens deze periode, zoals het verschaffen van accommodatie (NACE 55), de uitzending van radio- en televisieprogramma's (NACE 60) en de bibliotheken en overige culturele activiteiten (NACE 91).

Grafiek 13. Evolutie van de Price Cost Margin per NACE-onderverdeling³⁵ dienstensectoren, 2008-2014

Opmerking: de evolutie wordt uitgedrukt als absoluut verschil tussen de PCM 2014 en PCM 2008. De evolutie wordt dus opgemeten in procentpunten.

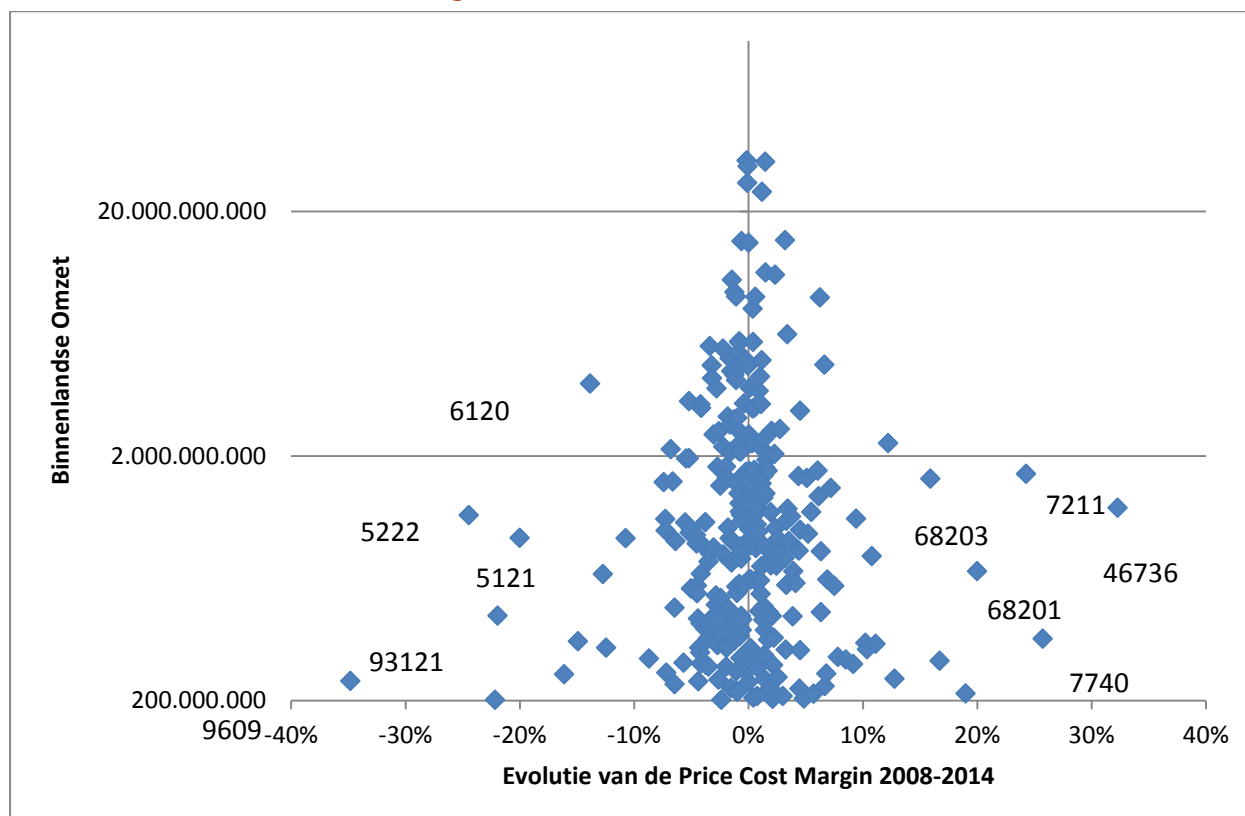
Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Bij de belangrijkste sectoren waarvan het PCM tijdens deze periode sterk is gedaald, behoren de sectoren 5121 'Goederenvervoer door de lucht' (van 9,1 % in 2008 naar -10,8 % in 2014), 5222 'Diensten in verband met vervoer over water' (van 52,8 % naar 28,4 %), 6120 'Draadloze telecommunicatie' (van 30,6 % naar 16,7 %), 93121 'Activiteiten van voetbalclubs' (van 7 % naar -14,8 %) en 9609 'Overige persoonlijke diensten' (van 85,5 % naar 50,7 %) (grafiek 14). Deze vaststellingen blijven geldig wanneer het gemiddelde van het begin van de periode (2008-2009) wordt vergeleken met dat het einde van de periode (2013-2014).

Tot de belangrijkste sectoren met een sterke stijging van de PCM tijdens deze periode, horen de sectoren 46736 'Groothandel in sanitair' (van -33,5 % naar -1,2 %), 68201 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased residentieel onroerend goed' (van 25 % naar 45 %), 68203 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed' (van 33,5 % naar 49,4 %) en 7211 'Speur- en ontwikkelingswerk op biotechnologisch gebied' (van 12,5 % naar 36,7 %).

³⁵Zie bijlage 5 voor de lijst van de NACE-onderverdelingen en hun benaming.

Grafiek 14. Evolutie van de Price Cost Margin, dienstensectoren 2008-2014

Opmerking: de evolutie wordt uitgedrukt in absolute variatie tussen de PCM 2014 en PCM 2008. De evolutie wordt dus opgemeten in procentpunten.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

4.2 Interactie met de andere indicatoren van de marktwerking

Tabel 13 geeft de correlatiecoëfficiënten tussen de PCM-indicator en de andere indicatoren van de marktwerking die in de screening gebruikt worden. Zoals verwacht³⁶ is de correlatie tussen de PCM en de kapitaalintensiteit significant. De correlatie is hoger in de dienstensectoren (0,54 in 2014) dan in de industriële sectoren (0,23).

De correlatie met andere indicatoren van de marktwerking is eerder laag. Zo bestaat er voor de dienstensectoren - zowel in 2014 als voor het gemiddelde van de jaren 2012 tot 2014 - een positieve correlatie tussen de PCM en het aantal bedrijven, de volatiliteitsgraad, het ondernemingsverloop en de rotatiegraad van de ondernemingen (TNF8). Er is een negatieve correlatie met de overlevingsgraad.

Het significant karakter van de correlatie tussen de PCM en de stabiliteitsindicatoren is toe te schrijven aan de score van de indicatoren voor de exploitatie van en handel in onroerend goed (NACE 68) en de rechtskundige dienstverlening (NACE 69) omdat in sommige van deze sectoren de PCM en de volatiliteit extreme scores vertonen.

³⁶ Gezien het feit dat de bruto winstmarge van een sector precies beoogt om het kapitaal dat in het productieproces wordt gebruikt, te financieren en te vergoeden.

Tabel 13. Correlatiecoëfficiënten tussen de PCM en de andere indicatoren van de screening, jaar 2014 en gemiddelde 2012-2014)

	Industriesectoren				Dienstensectoren			
	2014		Gemiddelde 2012-2014*		2014		Gemiddelde 2012-2014*	
	Pearson Correlatie	Rang-correlatie (van Spearman)	Pearson Correlatie	Rang-correlatie (van Spearman)	Pearson Correlatie	Rang-correlatie (van Spearman)	Pearson Correlatie	Rang-correlatie (van Spearman)
HHI	0,09	-0,02	0,02	-0,06	0,00	-0,22	-0,10	-0,24
Kapitaalintensiteit	0,23^b	0,27	0,28	0,30	0,54	0,56	0,59	0,61
Aantal ondernemingen	0,10	0,02	0,11	0,06	0,14	0,19	0,15	0,20
Importpenetratie	-0,03	-0,01	0,03	0,04				
Veranderlijkheid van marktaandelen	-0,01	-0,00	0,02	0,04	0,29	0,26	0,19	0,18
Ondernemingsverloop	0,02	-0,06	-0,01	-0,00	0,19	0,23	0,09	0,11
Overlevingsgraad	0,08	0,07	0,02	0,09	-0,17	-0,16	-0,13	-0,13
Rotatiegraad van ondernemingen (TNF8)	-0,18	-0,07	-0,10	-0,04	0,19	0,18	0,20	0,16

* De gemiddelde PCM over de periode 2012-2014 wordt vergeleken met de gemiddelde waarden van de verschillende indicatoren over dezelfde periode, uitgezonderd voor de overlevingsgraad en de TNF8 waarvoor er geen jaarwaarden zijn omdat die berekend worden voor de hele periode 2010-2014.

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

4.3 Integratie van de kapitaalkosten

De indicator van de Price Cost Margin zoals die gebruikt wordt in de horizontale screening geeft de bruto marge weer van de verschillende ondernemingen van een sector. Deze benadering houdt geen rekening met de kosten die gepaard gaan met het gebruik van kapitaal³⁷, wat kan leiden tot een overschatting van de werkelijke operationele rendabiliteit van bepaalde sectoren.

Daarom werd een alternatieve benadering ontwikkeld die om rekening houdt met de kapitaalkosten bij het bepalen van de winstmarge van de sectoren. De technische en methodologische aspecten van deze alternatieve PCM worden in detail beschreven in de bijlage 4. Bij de berekening van deze alternatieve PCM-indicator wordt enkel gebruik gemaakt van de jaarrekeningen van bedrijven volgens het volledig schema, terwijl de oorspronkelijke PCM berekend wordt op basis van de enquête naar de structuur van ondernemingen (SBS), en dus op basis van een bredere groep van bedrijven³⁸. Dit kan leiden tot belangrijke verschillen in de resultaten.

³⁷ Met kapitaalkosten worden die kosten bedoeld die een bedrijf "zichzelf dient aan te rekenen" en die overeenkomen met de waardevermindering die voortvloeit uit het gebruik en de veroudering van kapitaalgoederen die de onderneming aanwendt en die ze in het verleden heeft verworven door middel van investeringen. Het ligt niet voor de hand om de kapitaalkosten, aldus gedefinieerd, correct te berekenen: het is immers relatief eenvoudig om de gerealiseerde investeringen op een objectieve wijze te meten maar daartegenover is het moeilijk om op een objectieve en precieze manier de kosten te meten die voortvloeien uit het gebruik van deze investeringen, te weten de kapitaalkosten.

³⁸ Naast de bedrijven die een jaarrekening neerleggen met een volledig schema, laat de enquête naar de structuur van ondernemingen ook toe om rekening te houden met de kleinere ondernemingen. Zo worden tweemaal zo veel bedrijven in aanmerking genomen in de berekening van de aanvankelijke PCM (SBS) ten opzichte van de alternatieve benadering die enkel gebaseerd is op de jaarrekeningen. Voor meer details over de voordelen van de SBS-enquête als gegevensbron, zie [bijlage 3 van de screening 2015](#).

In totaal wordt er in dit deel drie versies van de PCM-indicator onderzocht:

- De PCM-SBS: dit is de oorspronkelijke benadering die berekend wordt op basis van de enquête naar de structuur van ondernemingen en gebruikt wordt in de samengestelde indicator van de horizontale screening van de sectoren;
- De PCM-CA: deze is berekend op basis enkel gebaseerd op basis van de ondernemingen die jaarrekeningen neerleggen volgens het volledig schema;
- De PCM-ALT: deze is de alternatieve werkwijze, opgebouwd op basis van de integratie van de kapitaalkosten in de PCM-CA.

In de onderstaande analyse zal de vergelijking tussen de oorspronkelijke PCM-werkwijze en de alternatieve werkwijze die ook de kapitaalkosten in aanmerking neemt, enkel betrekking hebben op de resultaten van het jaar 2014.

Industriële sectoren

Voor de industriële sectoren bedraagt de gemiddelde waarde³⁹ van de alternatieve werkwijze in 2014 3,7 % tegen 8,6 % voor de aanvankelijke PCM. De impact is dus niet verwaarloosbaar. Bij de sectoren met een hoge kapitaalintensiteit is, begrijpelijkerwijze, de impact groter van de opname van de kapitaalkosten in de berekening van de PCM, zoals het geval is voor de drukkerijen (NACE 18), de farmaceutische industrie (NACE 21), de vervaardiging van andere minerale producten (NACE 23) en de verwerking en verwijdering van afval (NACE 38).

In een aantal van de sectoren die behoren tot de belangrijkste sectoren met de hoogste waarden voor de gebruikelijke PCM in 2014 (zie tabel 16 van bijlage 4) is de impact van de opname van de kapitaalkosten erg groot. Dit is specifiek het geval voor 21201 'Vervaardiging van geneesmiddelen' die evolueert van een oorspronkelijke PCM van 29,5 % naar een alternatieve PCM van 3,3 % en voor 23321 'Vervaardiging van bakstenen' (van 18,3 % naar 8,2 %). Bij andere sectoren is er daarentegen slechts een geringe impact zoals sector 2611 'Vervaardiging van elektronische onderdelen' en 1105 'Vervaardiging van bier'.

Als men de kapitaalkosten opneemt in de winstmarge en men zich beperkt tot de sectoren met een hoge binnenlandse omzet, behoren de sectoren 2611 'Vervaardiging van elektronische onderdelen' (alternatieve PCM van 21,9 %), 1105 'Vervaardiging van bier' (20 %) en 1200 'Vervaardiging van producten op basis van tabak' (14 %) tot de sectoren met de hoogste alternatieve PCM (zie tabel 14).

---

³⁹ Rekening houdend met de aanwezigheid van extreme waarden, krijgt de mediaan hier de voorkeur op het gemiddelde.

Tabel 14. Rangschikking van de sectoren volgens de alternatieve PCM, industriële sectoren met een binnenlandse omzet > 200 miljoen EUR, 2014

NACE	Secteur	PCM 2014 – Alternatief (met Kapitaal-kosten) (in %)	PCM 2014 – Jaarrekeningen (in %)	PCM 2014 – SBS – enquête (in %)
2611	Vervaardiging van elektronische onderdelen	20,86	26,15	25,89
1105	Vervaardiging van bier	19,00	28,54	24,24
27402	Vervaardiging van verlichtingsapparaten	17,04	21,54	12,03
2660	Vervaardiging van bestralingsapparatuur en van elektromedische en elektrotherapeutische apparatuur	13,76	24,28	14,57
1200	Vervaardiging van tabaksproducten	13,35	20,16	18,40
1091	Vervaardiging van veevoeders	12,87	14,29	3,01
3030	Vervaardiging van lucht- en ruimtevaartuigen	11,81	19,02	20,07
2540	Vervaardiging van wapens en munitie	11,40	14,76	11,79
1107	Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en ander gebotteld water	10,82	15,67	13,79
3020	Vervaardiging van rollend materieel voor spoorwegen	10,15	11,07	9,59
	Totaal industriële sectoren (gemiddelde)	2,25	9,18	9,38
	Totaal industriële sectoren (mediaan)	3,71	8,75	8,56

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Dienstensectoren

Bij de dienstensectoren bedraagt de mediaan van de alternatieve PCM in 2014 4,0 %, tegen 9,7 % voor de oorspronkelijke PCM. De sectoren voor vervoer (NACE 49-51), verschaffen van accommodaties (NACE 55), exploitatie van en handel in onroerend goed (NACE 68) en verhuur (NACE 77) zijn de sectoren waar de impact van de opname van de kapitaalkosten in de berekening van de PCM het grootst is, als gevolg van hun hoge kapitaalintensiteit.

Bij de sectoren met een hoge oorspronkelijke PCM (zie tabel 1 van bijlage 4) zijn de sectoren waar de impact van de integratie van de kapitaalkosten het grootst is de sectoren 7711 'Verhuur van personenauto's' die evolueert van 41,6 % naar 9,9 % en 6110 'Draadgebonden telecommunicatie' (van 36,7 % naar 9,4 %). De impact is daarentegen slechts gering bij de sectoren 69101 'Activiteiten van advocaten' en 69102 'Activiteiten van notarissen': hun verschil in de score tussen de oorspronkelijke werkwijze en de alternatieve werkwijze wordt vooral verklaard door het verschil in de gebruikte gegevensbronnen en niet zozeer door de opname van de kapitaalkosten⁴⁰.

De sectoren met de hoogste alternatieve PCM in 2014, waar de winstmarge dus rekening houdt met de kapitaalkosten, zijn de sectoren 68203 'Verhuur en exploitatie van niet-residentieel onroerend goed' (56,2 %), 69102 'Activiteiten van notarissen' (20,2 %) en 69101 'Activiteiten van advocaten' (18,8 %).

⁴⁰ Aangezien er in deze sectoren veel actoren geen jaarrekening neerleggen, en zeker niet met een volledig schema, vertonen deze sectoren een groot verschil tussen de PCM die gebaseerd is op de enquête naar de structuur van ondernemingen (meer representatief) en de PCM die enkel gebaseerd is op de jaarrekening met een volledig schema.

Tabel 15. Rangschikking van de sectoren volgens de alternatieve PCM, dienstensectoren met een binnenlandse omzet > 600 miljoen EUR, 2014

NACE	Secteur	PCM 2014 – Alternatief (met Kapitaal-kosten) (in %)	PCM 2014 – Jaarrekeningen (in %)	PCM 2014 – SBS – enquête (in %)
68203	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen	47,18	72,47	49,38
42219	Bouw van civieltechnische werken voor vloeistoffen, n.e.g.	44,39	54,32	19,79
68201	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased residentieel onroerend goed, exclusief sociale woningen	34,68	72,75	45,06
69102	Activiteiten van notarissen	20,16	21,06	34,92
5310	Postdiensten in het kader van de universeledienstverplichting	18,64	22,49	25,09
69101	Activiteiten van advocaten	18,62	20,21	36,22
8299	Overige zakelijke dienstverlening, n.e.g.	14,19	17,32	17,69
47761	Detailhandel in bloemen, planten, zaden en kunstmeststoffen in gespecialiseerde winkels	13,51	16,27	12,48
41101	Ontwikkeling van residentiële bouwprojecten	12,54	18,99	15,31
46496	Groothandel in sport- en kampeerartikelen, met uitzondering van fietsen	12,19	12,61	3,76
	Totaal dienstensectoren (gemiddelde)	5,46	11,42	12,75
	Totaal dienstensectoren (mediaan)	4,04	7,19	9,69

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

5 Besluit

De belangrijkste doelstelling van deze screening is om potentiële disfuncties in de marktgerichte sectoren te identificeren. Men dient echter de nodige voorzichtigheid aan de dag te leggen in de interpretatie van de resultaten. Ze vormen geen eindoordeel, maar bezorgen een lijst van kandidaat-sectoren die in aanmerking komen voor een grondiger analyse. Enkel een dergelijke analyse van een sector laat toe om de context, de bepaling van de relevante markt en de dynamiek van vraag en aanbod duidelijk te vatten. Een dynamische en concurrentiële markt leidt niet automatisch tot een doeltreffende marktwerking⁴¹. Daarom heeft de overheid een belangrijke rol te spelen op het vlak van analyse en regulering van de markten van goederen en diensten.

De resultaten van de screening zijn consistent met de resultaten die vorig jaar werden gepubliceerd en stroken met bepaalde gevallen die werden onderzocht door de Europese mededingingsautoriteiten. Zo zijn er bijvoorbeeld verschillende sectoren, waaronder de telecommunicatie, het vervoer, de minerale niet-metaalhoudende producten of de verhuuractiviteiten die in deze screening in het oog springen.

Een analyse van de evolutie en het niveau van de rendabiliteit van de marktgerichte sectoren werd eveneens uitgevoerd voor de periode 2008-2014. De farmaceutische industrie, de exploitatie van en handel in onroerend goed en de rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening zijn sectoren met een hoge rendabiliteit, in tegenstelling tot de metaalnijverheid en de groothandel. Deze resultaten werden vervolgens genuanceerd door de opname van de kapitaalkosten.

Door de resultaten van de screening te toetsen aan de analyse van de rendabiliteit, kwamen verschillende sectoren in aanmerking voor verdere detailanalyse, zoals de netwerkindustrieën of de vervaardiging van bier.

Aangezien deze horizontale screening jaarlijks wordt uitgevoerd, worden verschillende verbeteringen in de toekomst overwogen, zowel op het vlak van de gegevensbronnen, de werkwijze voor de modellering als van de gekozen indicatoren. Zo zal de opname van de kapitaalkosten in de berekening van de winstmarge van de sectoren verder worden ontwikkeld. Er zal ook een bijzondere aandacht besteed worden aan de koppeling van de resultaten van de screening met de evolutie van de prijzen van de goederen en diensten.

---

⁴¹ Schaalvoordelen, netwerkeffecten en externaliteiten kunnen er bijvoorbeeld toe leiden dat een grotere concentratie of een sterkere regulering gepaard gaan met een meer efficiënte markt.

6 Bijlagen

Bijlage 1: Definitie van de indicatoren

Indicatoren van de marktstructuur

Aantal ondernemingen

De indicator aantal ondernemingen betreft het aantal Belgische ondernemingen die op de binnenlandse markt actief zijn in een bepaalde sector. Deze indicator werd in het leven geroepen omdat sectoren met weinig bedrijven een hoger risico vertonen op afspraken over prijzen of andere marktaspecten.

Herfindahl-Hirshman Index (HHI)

De Herfindahl-Hirschman Index wordt gedefinieerd als de som van de kwadraten van de marktaandelen van alle ondernemingen in een bepaalde sector. De waarde van de HHI bevindt zich tussen $1/N$ en 1, met N als het aantal ondernemingen in de sector. Een grote heterogeniteit tussen de marktaandelen gaat vaak gepaard met een hoge concentratie en een hoge HHI.

In het geval van een zuiver monopolie heeft de HHI een waarde van 1. De HHI wordt vaak gebruikt voor het evalueren van de concentratie (of asymmetrie) van een sector. Ondanks het complexe verband tussen de concentratiegraad (zoals gemeten door HHI) en de marktmacht, wordt er algemeen aangenomen dat een grotere marktmacht samengaat met een hogere concentratie van de bedrijven. Dit kan resulteren in minder gunstige omstandigheden voor de mededinging.

Importpenetratie

De importpenetratie van een sector wordt in deze studie gedefinieerd als de verhouding tussen de waarde van de import van de producten, behorende tot deze sector, en de waarde van het totale schijnbare verbruik van de producten van deze sector in België.

Als IMP_p de waarde is van de invoer van product p behorende tot sector S , dan is de importpenetratie IP_S voor sector S gelijk aan⁴²:

$$IP_S = \frac{\sum_{p \in S} IMP_p}{\sum_{i \in S} \text{Binnenl. omzet}_i + \sum_{p \in S} IMP_p}.$$

Een hoge coëfficiënt wijst op een hoge blootstelling van de sector aan concurrentie vanwege buitenlandse bedrijven die soortgelijke producten op de binnenlandse markt aanbieden. Deze openheid ten opzichte van internationale handel verzwakt de positie van minder rendabele binnenlandse bedrijven.

Een hogere openheid kan daarom onder bepaalde voorwaarden gepaard gaan met hogere concurrentie op de binnenlandse markt. Deze sectoranalyse focust op de sectoren met een lage tot geen openheid. De importpenetratie laat toe om de resultaten van andere indicatoren te nuanceren, met name de HHI-indicator (de concentratie op de binnenlandse markt) en het aantal ondernemingen (aantal bedrijven actief op de binnenlandse markt).

---

⁴² De geïmporteerde producten die onmiddellijk opnieuw worden geëxporteerd werden afgetrokken van de waarde van de import van het product p behorende tot de sector S

Kapitaalintensiteit

De kapitaalintensiteit van een sector is een graadmeter voor de hoeveelheid kapitaal dat nodig is om een euro te genereren aan totale bedrijfsopbrengsten. De indicator wordt berekend als de verhouding tussen enerzijds de totale kapitaalgoederenvoorraad van de sector (K_S) en anderzijds de totale bedrijfsopbrengsten (Y_S) van alle ondernemingen uit sector S.

$$CAPINT_S = \frac{K_S}{Y_S}$$

In theorie schommelen de waarden van deze indicator tussen 0 en oneindig. Wanneer de verhouding tussen de kapitaalvoorraad en de totale bedrijfsopbrengsten hoog is, ondervinden nieuwe of kleine bedrijven meer moeilijkheden om zich te vestigen of te handhaven op de markt. Dat kan leiden tot een potentieel concurrentieprobleem in kapitaalintensieve sectoren.

PCM - Price Cost Margin

Deze indicator analyseert de winstmarge van een sector. Voor bedrijf i wordt deze marge (hieronder vermeld als L) gedefinieerd als het verschil tussen de verkoopprijs (p) en de marginale kost van de productie (MC), gedeeld door de verkoopprijs:

$$L_i = \frac{p_i - MC_i}{p_i}$$

De PCM-indicator meet dus in hoeverre de prijs van een product hoger ligt dan de marginale kostprijs van de productie (ten opzichte van de prijs). Als een onderneming bijvoorbeeld een product dat 90 EUR kost aan productie verkoopt voor 100 EUR, ontstaat een marge van 10 % op dat product.

Op sectorniveau kan deze marge worden berekend door de verschillende ondernemingen in de beschouwde sector te wegen met hun respectievelijke marktaandelen:

$$L_S = \sum_{i \in S} m_i \frac{p_i - MC_i}{p_i}$$

waarbij m_i het marktaandeel voorstelt van bedrijf i dat behoort tot sector S.

In de praktijk is de berekening van de winstmarge niet eenvoudig, omdat gegevens nodig zijn over de prijzen en de marginale kostprijs van de verschillende bedrijven. Een directe benadering op basis van micro-economische bedrijfsgegevens blijkt erg moeilijk. Daarom wordt er in veel studies een indirecte methode gebruikt waarbij de marge wordt geschat met behulp van econometrische modellen. Deze modellen meten de impact van kortetermijnfluctuaties in zowel productie als in het geheel van productiefactoren.

In deze sectorscreening werd de marge L_S voor elke sector S geschat door de PCM-indicator, PCM_S . Deze indicator geeft de verhouding weer tussen twee variabelen (het bruto-exploitatieoverschot in de teller en de omzet⁴³ in de noemer) die bekomen worden via de structuurenquête ondernemingen⁴⁴. De structuurenquête geeft meer betrouwbare resultaten omdat ook rekening wordt gehouden met de kleine bedrijven die geen jaarrekening met een volledig schema indienen. Deze versie van de PCM-indicator houdt geen rekening met de kapitaalkosten. Daarom ontwikkelde het Prijzenobservatorium een

⁴³ In vergelijking met de screening van 2014, houdt de noemer geen rekening meer met variaties van eindproducten (71) en geproduceerde vaste activa (72).

⁴⁴ Deze variabelen worden gedefinieerd in het kader van de Europese Verordening 250/2009.

alternatieve PCM, waarin de kapitaalkosten worden opgenomen maar die, tot nog toe, enkel gebaseerd is op de gegevens van ondernemingen die een jaarrekening volgens volledig schema neerleggen bij de Balanscentrale.

Indicatoren van de marktdynamiek

Ondernemingsverloop

Het gewogen ondernemingsverloop in jaar t wordt gedefinieerd als de som van de marktaandelen in jaar $t-1$ van de bedrijven die de markt verlaten in jaar t en de marktaandelen van de bedrijven die tot de markt toetreden in jaar t .

$$WCHURN_{St} = \sum_{i \in \{Ex_t\}} m_{i,t-1} + \sum_{i \in \{En_t\}} m_{it}$$

In theorie schommelen de scores tussen 0 en 2. Een score hoger dan 1 betekent dat een of meer grote spelers (op basis van marktaandelen) tot de markt zijn toegetreden of ze hebben verlaten. Een score van 0 duidt op een hoge stabiliteit van de sector en wijst erop dat geen enkel bedrijf is toe- of uitgetreden tijdens de bestudeerde periode.

Het ondernemingsverloop beschouwt de dynamische evolutie van de samenstelling van een sector door de ondernemingen te analyseren die toetreden tot de markt of de markt verlaten. Een lage indicatorwaarde kan duiden op bepaalde toe- of uittredingsdrempels.

Overlevingsgraad

De overlevingsgraad analyseert de demografische veranderingen van een sector. Een hoge overlevingsgraad duidt op een stabiele demografie, weinig nieuwe bedrijven en een hoge overlevingsgraad van de bestaande bedrijven op de markt. Een grote stabiliteit kan een potentieel risico inhouden dat voortvloeit uit de interacties tussen de ondernemingen, vooral bij sectoren met weinig bedrijven.

In een sector met weinig ondernemingen komen concurrentiebeperkende afspraken gemakkelijker tot stand omdat de verschillende marktspekers elkaar kennen en ze het strategische gedrag van hun concurrenten dus beter kunnen inschatten. De overlevingsgraad kan ook wijzen op het bestaan van bepaalde toe- of uittredingsdrempels.

Een lage indicatorwaarde wijst op een relatief dynamische samenstelling van een sector met veel toe- en uittredders. De toetreding van nieuwe bedrijven maakt het in stand houden van onderlinge afspraken tussen de bestaande bedrijven op de markt moeilijker.

De overlevingsgraad kan op verschillende manieren worden bepaald. Elke berekeningsmethode focust op andere aspecten. In deze studie werd de overlevingsgraad berekend als de verhouding tussen het aantal ondernemingen dat actief is gedurende de gehele geanalyseerde periode (2010-2014) en het aantal ondernemingen dat enkel actief is in het laatste jaar van de periode (2014):

$$Taux\_de\_survie = \frac{\sum_{i=1}^N \prod_{t=1}^T x_i^t}{\sum_{i=1}^N x_i^T}$$

x_i^t voor bedrijf i is hierbij gelijk aan 1 als de onderneming actief is (en dus een positieve binnenlandse omzet had) gedurende het jaar t en gelijk aan 0 indien het bedrijf niet actief is.

Concreet wordt in 2014 het aantal actieve bedrijven gemeten die gedurende de hele geanalyseerde periode (2010-2014)⁴⁵ actief waren. Door de gebruikte noemer wordt deze verhouding beïnvloed door het aantal toetreders tijdens de onderzochte periode. De waarde van de indicator ligt per definitie tussen 0 en 1: een waarde van 1 komt overeen met een hoge demografische stabiliteit van een sector (alle actieve bedrijven in de sector in 2014 waren ook reeds actief op de markt gedurende de voorgaande vier jaar).

Veranderlijkheid van marktaandelen

De veranderlijkheid van marktaandelen analyseert de dynamische evolutie van een sector, door de relatieve stabiliteit van de marktaandelen van de verschillende bedrijven in die sector te beschouwen. Deze indicator meet het totaal van de marktaandelen die door krimpende bedrijven worden overgedragen aan groeiende bedrijven. Een lage waarde is een indicatie van een grote stabiliteit in de verdeling van de marktaandelen in een sector van het ene jaar op het andere, wat mogelijk kan wijzen op mededingingsproblemen en onderlinge afspraken tussen bedrijven. Daarnaast kan ook de aanwezigheid van toetredingsdrempels de ontwikkeling van nieuwe bedrijven afremmen, wat de stabiliteit van de verdeling van de marktaandelen binnen een sector kan beïnvloeden.

De mate van veranderlijkheid wordt berekend als de som van de absolute waarden van de wijzigingen in de marktaandelen van elke onderneming van een sector (gebaseerd op de binnenlandse omzet) gedeeld door twee:

$$Volatility_S^t = \sum_{i \in S} \frac{|m_i^t - m_i^{t-1}|}{2}$$

m_i^t is daarbij het marktaandeel van bedrijf i (berekend op basis van de binnenlandse omzet van de sector) in periode t .

De mate van veranderlijkheid kan variëren tussen 0 en 1. De veranderlijkheid van een bepaald jaar moet genuanceerd worden door rekening te houden met de gemiddelde veranderlijkheid over een langere periode. Een hoge mate van veranderlijkheid wijst niet noodzakelijk op een goede marktwerking maar kan ook voortvloeien uit een slechte conjunctuur, wetswijzigingen of hervormingen binnen de sector.

Rotatiegraad van ondernemingen (TNF8)

De rotatiegraad van ondernemingen (TNF8) berekent het verloop van de acht belangrijkste ondernemingen binnen een sector (op basis van de omzet) tussen 2010 en 2014. Als de sector uit ten minste 8 ondernemingen bestaat, liggen de waardes van deze indicator tussen 8 (status quo: dezelfde bedrijven maken deel uit van de top 8 van de sector voor de geanalyseerde periode) en 40 (volledige verandering van bedrijven). Een hoge waarde van deze indicator wijst op een hoge instabiliteit en dus op een mogelijk sterkere concurrentie.

---

⁴⁵ In tegenstelling tot de voorgaande screening houdt de overlevingsgraad vanaf nu ook rekening met de ondernemingen die voor een bepaald jaar geen rekening neerlegden, bijvoorbeeld als gevolg van een wijziging van de afsluitdatum van hun rekeningen.

Bijlage 2: Uitzuivering van de gegevens

Onderstaande tabel 1 biedt een overzicht van de criteria die gebruikt werden voor de selectie van de sectoren, de bedrijven en de omzet. De gebruikte criteria zijn globaal genomen identiek aan de criteria die gebruikt worden bij de vorige screening (behalve voor het criterium 3). De gedetailleerde beschrijving van elk criterium is opgenomen in bijlage 2 van de voorgaande screening. De relatieve impact van de criteria is vergelijkbaar met deze van de vorige screening, behalve voor het criterium 5.a waar de impact hoger is (23 sectoren in plaats van 12, 37.000 ondernemingen in plaats van 1.000 en 17,2 miljard EUR omzet in plaats van 500 miljoen EUR). Een diepgaandere analyse wijst uit dat de toepassing van dit criterium geen significante invloed heeft gehad op de resultaten van de screening. Het grootste deel van de impact bevindt zich immers in 7 sectoren waarvan geen enkele aan hoge waarde zou noteren voor de samengestelde indicator, in het geval de sector toch zou worden weerhouden.

Tabel 1. Selectie van de sectoren: criteria en impact

Critères			# Sect.	# Ondernemingen	Totale omzet (milliard EUR)
1	Sectoren zonder ondernemingen met een jaarrekening-omzet	NACE 4	11	129	136,7
		NACE 5	6	223	82,5
		Total	17	352	219,2
2	Kleine sectoren (kleinste deciel van de overblijvende ondernemingen) met een aandeel van minder dan 25 % voor jaarrekening-omzet ten opzichte van de totale omzet	NACE 4	21	6.000	575,7
		NACE 5	15	2.869	330,4
		Total	36	8.869	906,1
3	Sectoren waarvan 1 of meerdere indicatoren ontbreken (+ 1 sector met een extreme waarde voor de PCM)	NACE 4	4	357	233,6
		NACE 5	2	32	76,6
		Total	6	389	310,2
4	Oneigenlijke NACE-4-sectoren, met name NACE-4-sectoren met een verdere NACE-5-onderverdeling	NACE 4	75	5.366	2.685,2
5	Kleine sectoren (kleinste deciel van de overblijvende ondernemingen) met een onvoldoende statistische basis voor de structuurenquête-PCM				
5.a	Kleine sectoren met een aandeel in de totale structuurenquête-verkopen van meer dan 40 % vanwege ondernemingen waarvan de NACE-code volgens het ICN verschilt van deze van de structuurenquête	NACE 4	16	36.550	16.686,2
5.b	Kleine NACE5-sectoren met een onvoldoende betrouwbaarheid op vlak van omzet en ondernemingsgewichten	NACE 5	7	555	536,4
		Total	23	37.105	17.222,6
Totaal van verwijderde sectoren		NACE 4	52	43.036	17.632,2
		NACE 5	105	9.045	3.711,2
		Total	157	52.081	21.343,4
Totaal van weerhouden sectoren		NACE 4	350	290.058	470.304,1
		NACE 5	273	300.930	342.426,9
		Total	623	590.988	812.731,0

Bron: Eigen berekeningen

Bijlage 3: Beschrijvende statistieken van de indicatoren

Industriële sectoren

Tabel 1 bevat voor elk van de categorieën van de industriële sectoren, zoals toegelicht in het hoofdstuk "resultaten" van dit rapport, de beschrijvende statistieken van de verschillende indicatoren. De netwerkindustrieën worden, door de aard van hun activiteiten, gekenmerkt door een hogere kapitaalintensiteit, een grotere concentratie dan het gemiddelde van de industriële sectoren en door een erg lage importpenetratiegraad. Bovendien is de indicator van de winstmarge voor deze categorie gemiddeld hoger. De voedingsmiddelen- en drankenindustrie wordt gekenmerkt door een hoger gemiddeld aantal bedrijven per sector. De kapitaalintensiteit is gemiddeld hoger in de sector van de metallurgie en andere mineralen dan in de voedingsmiddelen- en drankenindustrie. Voor de andere indicatoren zijn er geen significante verschillen tussen de verschillende segmenten.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken - Industriële sectoren

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
Aantal ondernemingen	Industriesectoren (Totaal)	155,78	414,72	42	19	117
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	206,34	674,54	49	20	117
	Andere verwerkende industrieën	149,12	335,24	53,5	22	138
	Netwerkindustrieën	77,16	85,61	38	14	139
	Metallurgie et andere mineralen	168,37	452,29	25	10	73
HHI	Industriesectoren (Totaal)	0,28	0,23	0,21	0,09	0,4
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,31	0,24	0,21	0,13	0,5
	Andere verwerkende industrieën	0,25	0,21	0,18	0,09	0,36
	Netwerkindustrieën	0,37	0,3	0,28	0,09	0,58
	Metallurgie et andere mineralen	0,31	0,25	0,27	0,1	0,43
Kapitaal-Intensiteit	Industriesectoren (Totaal)	0,2	0,23	0,14	0,09	0,23
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,18	0,15	0,16	0,09	0,21
	Andere verwerkende industrieën	0,16	0,12	0,12	0,08	0,2
	Netwerkindustrieën	0,57	0,52	0,38	0,26	0,99
	Metallurgie et andere mineralen	0,22	0,23	0,18	0,11	0,24
Price Cost Margin	Industriesectoren (Totaal)	0,1	0,07	0,09	0,06	0,12
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,09	0,06	0,08	0,05	0,11
	Andere verwerkende industrieën	0,1	0,06	0,09	0,06	0,13
	Netwerkindustrieën	0,12	0,11	0,08	0,05	0,14
	Metallurgie et andere mineralen	0,09	0,06	0,09	0,06	0,12
Import-penetratie	Industriesectoren (Totaal)	0,48	0,33	0,53	0,14	0,78
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,4	0,25	0,36	0,23	0,61
	Andere verwerkende industrieën	0,59	0,31	0,66	0,42	0,83
	Netwerkindustrieën	0,06	0,18	0	0	0
	Metallurgie et andere mineralen	0,4	0,33	0,33	0,08	0,7
Veranderlijkheid van markt-aandelen	Industriesectoren (Totaal)	0,13	0,13	0,1	0,06	0,16
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,13	0,17	0,08	0,04	0,18
	Andere verwerkende industrieën	0,14	0,12	0,12	0,07	0,18
	Netwerkindustrieën	0,1	0,13	0,09	0,04	0,11
	Metallurgie et andere mineralen	0,11	0,12	0,08	0,06	0,13
Ondernemings-verloop (Churn)	Industriesectoren (Totaal)	0,06	0,12	0,02	0	0,07
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,09	0,19	0,01	0	0,07
	Andere verwerkende industrieën	0,06	0,1	0,03	0	0,07
	Netwerkindustrieën	0,06	0,16	0,01	0,01	0,03
	Metallurgie et andere mineralen	0,05	0,11	0,01	0	0,05

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
TNF8	Industriesectoren (Totaal)	11,74	2,6	12	10	13
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	11	2,38	11	10	13
	Andere verwerkende industrieën	12,03	2,36	12	11	13
	Netwerkindustrieën	11,42	3,69	12	10	14
	Metallurgie et andere mineralen	11,59	2,82	12	10	13
Overlevings- graad	Industriesectoren (Totaal)	0,71	0,14	0,73	0,63	0,81
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,69	0,14	0,71	0,62	0,77
	Andere verwerkende industrieën	0,72	0,14	0,73	0,65	0,81
	Netwerkindustrieën	0,62	0,19	0,63	0,5	0,71
	Metallurgie et andere mineralen	0,74	0,13	0,76	0,67	0,82

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, eigen berekeningen

Dienstensectoren

Tabel 2 bevat voor elk van de categorieën van de dienstensectoren de beschrijvende statistieken van de verschillende indicatoren. Gemiddeld telt de verhuur- en lease-sector een beperkt aantal bedrijven en wordt hij gekenmerkt door een hogere kapitaalintensiteit en een hogere indicator van de winstmarge dan de andere categorieën. De netwerkdiensten zijn gemiddeld meer geconcentreerd en worden gekenmerkt door een gemiddeld hogere kapitaalintensiteit. De handel kent een hoge stabiliteit. Het gemiddelde van de PCM-indicator is er daarentegen lager dan bij de andere categorieën. De sectoren van de bouwnijverheid zijn gemiddeld meer geconcentreerd en minder stabiel dan de andere segmenten.

Tabel 2. Beschrijvende statistieken - Dienstensectoren

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
Aantal ondernemingen	Dienstensectoren (Totaal)	1.435,41	3.091,86	474	164	1.223
	Andere diensten	2.168,97	4.452,21	746	284	1.951
	Handel	731,08	912	408,5	120,5	987,5
	Bouw	2518,1	3.766,94	807	189	3.180
	Verhuur en lease	209,12	195,07	147	75	327
	Diensten aan personen	2.144,21	4.122,38	506	189	1.611
	Netwerkdiensten	797,08	1.570,76	167,5	64	618,5
HHI	Dienstensectoren (Totaal)	0,1	0,13	0,05	0,02	0,12
	Andere diensten	0,09	0,13	0,04	0,01	0,09
	Handel	0,1	0,1	0,06	0,02	0,13
	Bouw	0,06	0,08	0,02	0,01	0,06
	Verhuur en lease	0,15	0,16	0,1	0,07	0,18
	Diensten aan personen	0,07	0,08	0,02	0,01	0,1
	Netwerkdiensten	0,22	0,26	0,11	0,06	0,33
Kapitaal-intensiteit	Dienstensectoren (Totaal)	0,32	0,56	0,12	0,06	0,27
	Andere diensten	0,35	0,74	0,12	0,06	0,26
	Handel	0,11	0,13	0,08	0,05	0,13
	Bouw	0,23	0,27	0,13	0,09	0,25
	Verhuur en lease	0,81	0,84	0,59	0,4	0,94
	Diensten aan personen	0,63	0,54	0,45	0,2	0,96
	Netwerkdiensten	0,71	0,85	0,41	0,17	0,77
Price Cost Margin	Dienstensectoren (Totaal)	0,13	0,11	0,1	0,05	0,17
	Andere diensten	0,16	0,11	0,13	0,07	0,23
	Handel	0,07	0,04	0,06	0,04	0,09
	Bouw	0,12	0,05	0,12	0,1	0,15
	Verhuur en lease	0,31	0,21	0,26	0,19	0,35
	Diensten aan personen	0,18	0,14	0,16	0,09	0,29
	Netwerkdiensten	0,17	0,13	0,17	0,07	0,23

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
Veranderlijkheid van markt-aandelen	Dienstensectoren (Totaal)	0,15	0,1	0,12	0,09	0,17
	Andere diensten	0,16	0,13	0,14	0,1	0,18
	Handel	0,12	0,06	0,11	0,08	0,15
	Bouw	0,21	0,13	0,17	0,13	0,22
	Verhuur en lease	0,18	0,19	0,13	0,1	0,16
	Diensten aan personen	0,15	0,08	0,14	0,1	0,19
	Netwerkdiensten	0,12	0,1	0,1	0,06	0,15
Ondernemings-verloop (Churn)	Dienstensectoren (Totaal)	0,09	0,1	0,06	0,03	0,1
	Andere diensten	0,09	0,11	0,06	0,05	0,1
	Handel	0,07	0,06	0,05	0,03	0,09
	Bouw	0,13	0,16	0,07	0,06	0,15
	Verhuur en lease	0,09	0,1	0,05	0,03	0,09
	Diensten aan personen	0,1	0,09	0,09	0,04	0,12
	Netwerkdiensten	0,07	0,09	0,04	0,01	0,09
TNF8	Dienstensectoren (Totaal)	13,24	2,64	13	11	15
	Andere diensten	13,28	2,8	13	11	15
	Handel	12,73	2,15	12	11	14
	Bouw	14,88	3,63	14	12	17
	Verhuur en lease	13,35	2,69	13	12	15
	Diensten aan personen	13,81	2,43	14	12	16
	Netwerkdiensten	12,46	2,15	13	11	14,5
Overlevingsgraad	Dienstensectoren (Totaal)	0,65	0,15	0,67	0,57	0,76
	Andere diensten	0,6	0,17	0,62	0,52	0,72
	Handel	0,7	0,13	0,72	0,62	0,79
	Bouw	0,59	0,14	0,62	0,48	0,71
	Verhuur en lease	0,63	0,11	0,65	0,6	0,71
	Diensten aan personen	0,68	0,15	0,68	0,58	0,8
	Netwerkdiensten	0,65	0,12	0,66	0,6	0,73

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, eigen berekeningen

Bijlage 4: alternatieve PCM: methodologie

Deze bijlage beschrijft de gebruikte methodologie bij de berekening van de kapitaalkost en van de alternatieve PCM.

- Zoals beschreven (zie bijlage 1) wordt de volgende formule gebruikt om de PCM zonder kapitaalkosten te berekenen:

$$PCM_S = \sum_{i \in S}^N m_i PCM_i = \sum_{i \in S}^N m_i \frac{Sales_i - Input\ costs_i - Labour\ cost_i}{Sales_i}$$

Twee mogelijke bronnen kunnen gebruikt worden om deze PCM te berekenen:

- De jaarrekeningen van de ondernemingen: In dit geval is Sales gebaseerd op de rubrieken 70 tot 74 van het MAR, Inputs costs op de rubrieken 60 + 61 en Labour costs op de rubriek 62.
- de enquête naar de structuur van ondernemingen. In dit geval worden de specifieke variabelen van deze enquête gebruikt, meer in het bijzonder de variabele V_12170 Bruto Gewogen Marge voor de teller en de variabele V_12110 Gewogen verkopen voor de noemer. De in de screeningoefening gebruikte PCM is gebaseerd op de gegevens afkomstig van deze bron.

De alternatieve PCM bevat de kapitaalkosten en wordt als volgt berekend:

$$PCMAlt_S = \sum_{i \in S}^N m_i PCMAlt_i = \sum_{i \in S}^N m_i \frac{Sales_i - Input\ costs_i - Labour\ costs_i - Capital\ costs_i}{Sales_i}$$

Waarbij *Capital costs_i* staat voor de kosten verbonden met het kapitaal dat in de onderneming wordt gebruikt.

De kapitaalkosten van een sector van de economie worden berekend door de in de literatuur algemeen gebruikte werkwijze te volgen, meer bepaald de methode van Hall en Jorgenson⁴⁶ (1967). De kapitaalkosten worden berekend als het product van de productieve kapitaalgoederenvoorraad en de kapitaalprijs:

$$CapCost_{s,t}^i = Prc_{s,t}^i * P_{s,t-1}^i (i_t - \pi_{e,t} + \partial_{s,t}^i)$$

Waarbij

- $CapCost_{s,t}^i$ de kapitaalkosten zijn van de sector s in het jaar t van een soort kapitaal i
- $Prc_{s,t}^i$ de productieve kapitaalgoederenvoorraad is van de sector s op 1/1 van het jaar t voor het type kapitaal i
- $P_{s,t-1}^i$ de deflator is voor de sector s voor het soort kapitaal i, meer bepaald de ratio tussen de gemiddelde prijs in het jaar t-1 en de gemiddelde prijs in het jaar t.
- $i_t - \pi_{e,t}$ de reële verwachte interestvoet is in het jaar t voor de hele economie
- $\partial_{s,t}^i$ de afschrijvingsgraad is van de sector s in het jaar t voor het soort kapitaal i.

De totale kapitaalkosten voor de sector s in het jaar t worden berekend door voor de verschillende soorten kapitaal het bedrag van de kapitaalkosten per soort kapitaal op te tellen.

⁴⁶ Hall, R. and Jorgenson D., Tax policy and investment behavior, American Economic Review, 1967, vol. 57, pp. 391-444.;

Zoals toegelicht in het document van het FPB⁴⁷ steunt de oorsprong van deze formule op de veronderstelling dat de aankoop prijs van een kapitaal goed in een correct werkende markt moet overeenstemmen met de geactualiseerde waarde van de diensten die dit goed naar verwachting zal genereren in de toekomst. Deze laatste waarde per jaar wordt berekend als het product van de hoeveelheid verstrekte kapitaalsdiensten, die overeenkomt met de productieve kapitaal goederen voorraad, en zijn gebruikskost.

De kapitaalkosten worden berekend voor 3 jaar, te weten 2012, 2013 en 2014. De basisgegevens zijn afkomstig van de jaarrekeningen van de ondernemingen, meer in het bijzonder de gedetailleerde rekeningen van de kapitaal goederen stroom- en voorraad, die slechts voor een beperkt aantal bedrijven met een volledig schema beschikbaar zijn.

De gegevens maken een onderscheid tussen 8 soorten kapitaal goederen:

- enerzijds 2 immateriële:
  - 210   Speur- en ontwikkelingswerk
  - 211   Concessies, octrooien, enz.
- anderzijds 6 materiële:
  - 22   Terreinen en gebouwen
  - 23   Installaties, machines en uitrusting
  - 24   Meubilair en rollend materiaal
  - 25   Verhuur-leasing
  - 26   Overige
  - 27   Vaste activa in aanbouw

De benadering is geïnspireerd op de « permanent inventory method ». In tegenstelling tot de geaggregeerde statistische gegevens, is het voor individuele bedrijven niet mogelijk en zelfs niet erg relevant om de gegevens van de investeringen die erg ver teruggaan in het verleden, te verzamelen en te gebruiken. Als startjaar werd het jaar 2000 genomen.

Met betrekking tot de investeringen (van 2000 tot 2014), worden deze, net als in de nationale rekeningen⁴⁸, berekend als netto totaal van de rekeningen verbonden met "aanschaffingen en stopzettingen". Voor de immateriële vaste activa worden de aanschaffingen geregistreerd in de rekeningen 802*, voor de materiële vaste activa in de rekeningen 816*. Wat de stopzettingen betreft kunnen deze voor de immateriële vaste activa berekend worden op basis van de rekeningen 803* - 810*, terwijl voor de materiële vaste activa de volgende formule wordt gebruikt: (817* - 830* + 823*). De rekeningen 804* en 818* ("Overdrachten van de ene naar de ander rubriek") worden eveneens opgenomen in de formule want ze bevatten boekingen van correcties tussen verschillende soorten kapitaal. Op deze basisgegevens worden een reeks correcties en verwerkingen uitgevoerd.

Wat de waarde van het startkapitaal betreft, wordt deze als volgt berekend: « Aankoopwaarden » + « Meerwaarden » - "Boekhoudkundige afschrijvingen" = "Netto boekwaarden". Voor de meeste ondernemingen heeft deze situatie betrekking op het jaar 2000, in andere gevallen het één van de daaropvolgende jaren.

---

⁴⁷ Zie Bernadette Biatour, Geert Bryon, Chantal Kegels, Capital services and total factor productivity measurements: impact of various methodologies for Belgium, FPB, March 2007, blz. 11 en 12.

⁴⁸ Zie National Accounts Institute, Gross National Income, Methodological inventory Belgium, ESA 2010, NBB, June 30 2016, blz. 436-437.

Om de kapitaalkosten van een jaar te berekenen, worden de bedragen van de investeringen en van het startkapitaal, uitgedrukt in lopende prijzen, omgezet in bedragen uitgedrukt in de prijzen van het jaar met behulp van de (niet-gepubliceerde) deflatoren van de NBB voor de sectoren op A38-niveau,.

Om het verbruik van productief kapitaal en de productieve kapitaalgoederenvoorraad van een sector te berekenen, werd ervoor gekozen om het lineaire leeftijds-efficiëntie / op-rust-stellings-profiel te gebruiken⁴⁹ volgens de werkwijze toegelicht in het artikel van het FPB⁵⁰.

De werkelijke afschrijvingsgraad wordt berekend volgens de formule die werd uiteengezet in het werk van het FPB⁵¹. De kapitaalkost wordt eerst en vooral berekend per soort kapitaal per sector. Vervolgens worden de kosten voor verschillende soorten kapitaal geaggregeerd om de kapitaalkost per sector te verkrijgen.

Tabel 1 voor de industrie en tabel 2 voor de diensten geven het effect weer van de opname van de kapitaalkosten in de PCM voor de sectoren met de hoogste waarden voor de oorspronkelijke PCM.

Tabel 16. Impact van de opname van de kapitaalkosten op de sectoren met de hoogste PCM, industriële sectoren met een binnenlandse omzet > 200 miljoen EUR, 2014.

NACE	Sector	PCM 2014 – SBS – enquête (in %)	PCM 2014 – Jaarrekeningen (in %)	PCM 2014 – Alternatief (met Kapitaal-kosten) (in %)
21201	Vervaardiging van geneesmiddelen	29,5	26,2	3,3
2611	Vervaardiging van elektronische onderdelen	25,9	26,1	21,9
1105	Vervaardiging van bier	24,2	28,5	20,0
2733	Vervaardiging van schakelaars, stekkers, stopcontacten e.d.m	23,0	14,8	7,9
3030	Vervaardiging van lucht- en ruimtevaartuigen	20,1	19,0	12,8
10712	Ambachtelijke vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk	19,2	13,9	9,2
2790	Vervaardiging van andere elektrische apparatuur	19,0	14,5	10,3
1200	Vervaardiging van tabaksproducten	18,4	20,2	14,0
23321	Vervaardiging van bakstenen	18,3	19,2	8,2
1813	Prepress- en premediadiensten	17,2	7,6	3,7
	Totaal Industriesectoren (gemiddelde)	9,4	9,2	2,3
	Totaal Industriesectoren (mediaan)	8,6	8,8	3,7

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

⁴⁹ Cfr. het age-efficiency/retirement profile (in het Engels). Er bestaat immers geen consensus in de literatuur over het profiel dat het meest geschikt is met betrekking tot de kapitaalgoederen die in meer dan 600 verschillende sectoren van een volledige economie zoals de Belgische economie ingezet worden.

⁵⁰ Zie Bernadette Biatour, Geert Bryon, Chantal Kegels, Capital services and total factor productivity measurements: impact of various methodologies for Belgium, FPB, March 2007, blz. 11 en 12.

⁵¹ Zie Bernadette Biatour, et. al., op. cit. footnote 8 blz. page 12.

Tabel 2. Impact van de opname van de kapitaalkosten op de sectoren met de hoogste PCM, dienstensectoren met een binnenlandse omzet > 600 miljoen EUR, 2014.

NACE	Sector	PCM 2014 – SBS – enquête (in %)	PCM 2014 – Jaarrekeningen (in %)	PCM 2014 – Alternatief (met Kapitaal- kosten) (in %)
68203	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen	49,4	72,5	52,6
68201	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased residentieel onroerend goed, exclusief sociale woningen	45,1	72,8	40,5
68202	Verhuur en exploitatie van sociale woningen	43,7	45,5	11,9
7711	Verhuur en lease van personenauto's en andere lichte auto's	41,6	44,8	9,9
7211	Speur- en ontwikkelingswerk op biotechnologisch gebied	36,8	2,7	-1,6
6110	Draadgebonden telecommunicatie	36,7	35,9	9,4
69101	Activiteiten van advocaten	36,2	20,2	18,8
7500	Veterinaire diensten	35,4	18,4	12,9
77399	Verhuur en lease van andere machines en werktuigen en andere materiele goederen	35,0	46,4	8,7
69102	Activiteiten van notarissen	34,9	21,1	20,2
	Totaal dienstensectoren (gemiddelde)	12,7	11,4	5,5
	Totaal dienstensectoren (mediaan)	9,7	7,2	4,0

Bron: AD Statistiek - Statistics Belgium, NBB, eigen berekeningen

Bijlage 5 : Lijst van NACE Afdelingen(2-digits)

NACE Afdeling	Beschrijving NL	Beschrijving FR
10	Vervaardiging van voedingsmiddelen	Industries alimentaires
11	Vervaardiging van dranken	Fabrication de boissons
12	Vervaardiging van tabaksproducten	Fabrication de produits à base de tabac
13	Vervaardiging van textiel	Fabrication de textiles
14	Vervaardiging van kleding	Industrie de l'habillement
15	Vervaardiging van leer en van producten van leer	Industrie du cuir et de la chaussure
16	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout en van kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van artikelen van riet en van vlechtwerk	Travail du bois et fabrication d'articles en bois et en liège, à l'exception des meubles; fabrication d'articles en vannerie et sparterie
17	Vervaardiging van papier en papierwaren	Industrie du papier et du carton
18	Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	Imprimerie et reproduction d'enregistrements
19	Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten	Cokéfaction et raffinage
20	Vervaardiging van chemische producten	Industrie chimique
21	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	Industrie pharmaceutique
22	Vervaardiging van producten van rubber of kunststof	Fabrication de produits en caoutchouc et en plastique
23	Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten	Fabrication d'autres produits minéraux non métalliques
24	Vervaardiging van metalen in primaire vorm	Métallurgie
25	Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparaten	Fabrication de produits métalliques, à l'exception des machines et des équipements
26	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten	Fabrication de produits informatiques, électroniques et optiques
27	Vervaardiging van elektrische apparatuur	Fabrication d'équipements électriques
28	Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	Fabrication de machines et équipements n.c.a.
29	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers	Industrie automobile
30	Vervaardiging van andere transportmiddelen	Fabrication d'autres matériels de transport
31	Vervaardiging van meubelen	Fabrication de meubles
32	Overige industrie	Autres industries manufacturières
33	Reparatie en installatie van machines en apparaten	Réparation et installation de machines et d'équipements
35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	Production et distribution d'électricité, de gaz, de vapeur et d'air conditionné
38	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval; terugwinning	Collecte, traitement et élimination des déchets; récupération
39	Sanering en ander afvalbeheer	Dépollution et autres services de gestion des déchets
41	Bouw van gebouwen	Construction de bâtiments
42	Weg- en waterbouw	Génie civil
43	Gespecialiseerde bouwwerkzaamheden	Travaux de construction spécialisés
45	Groot- en detailhandel in en reparatie van auto's en motorfietsen	Commerce et réparation d'automobiles et de motocycles
46	Groothandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen	Commerce de gros, à l'exception des automobiles et des motocycles
47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen	Commerce de détail, à l'exception des automobiles et des motocycles
49	Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen	Transports terrestres et transport par conduites
50	Vervoer over water	Transports par eau
51	Luchtvaart	Transports aériens
52	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	Entreposage et services auxiliaires des transports

NACE Afdeling	Beschrijving NL	Beschrijving FR
53	Posterijen en koeriers	Activités de poste et de courrier
55	Verschaffen van accommodatie	Hébergement
56	Eet- en drinkgelegenheden	Restauration
58	Uitgeverijen	Édition
59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen	Production de films cinématographiques, de vidéo et de programmes de télévision; enregistrement sonore et édition musicale
60	Uitzending van radio- en televisieprogramma's, abonneetelevisie	Programmation et diffusion
61	Telecommunicatie	Télécommunications
62	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten	Programmation, conseil et autres activités informatiques
63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	Services d'information
68	Exploitatie van en handel in onroerend goed	Activités immobilières
69	Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	Activités juridiques et comptables
70	Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	Activités des sièges sociaux; conseil de gestion
71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen	Activités d'architecture et d'ingénierie; activités de contrôle et analyses techniques
72	Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	Recherche-développement scientifique
73	Reclamewezen en marktonderzoek	Publicité et études de marché
74	Overige vrije beroepen en overige wetenschappelijke en technische activiteiten	Autres activités spécialisées, scientifiques et techniques
75	Veterinaire diensten	Activités vétérinaires
77	Verhuur en lease	Activités de location et location-bail
78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk	Activités liées à l'emploi
79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten	Activités des agences de voyage, voyagistes, services de réservation et activités connexes
80	Beveiligings- en opsporingsdiensten	Enquêtes et sécurité
81	Diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging	Services relatifs aux bâtiments et aménagement paysager
82	Administratieve en ondersteunende activiteiten ten behoeve van kantoren en overige zakelijke activiteiten	Activités administratives et autres activités de soutien aux entreprises
87	Tehuizen	Hébergement médico-social et social
88	Maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft	Action sociale sans hébergement
90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement	Activités créatives, artistiques et de spectacle
91	Bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten	Bibliothèques, archives, musées et autres activités culturelles
93	Sport, ontspanning en recreatie	Activités sportives, récréatives et de loisirs
94	Verenigingen	Activités des organisations associatives
95	Reparatie van computers en consumentenartikelen	Réparation d'ordinateurs et de biens personnels et domestiques
96	Overige persoonlijke diensten	Autres services personnels

Bijlage 6: Lijst van termen en afkortingen

Afkorting	Definitie
AD Statistiek	Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium du SPF Economie
BIPT	Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie
BoD	Benefit of the Doubt
Btw	Belasting Toegevoegde Waarde
FPB	Federaal Planbureau
HHI	Herfindahl-Hirshman Index
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
Kmo	Kleine en middelgrote ondernemingen
MAR	Minimum Algemeen Rekeningenstelsel
NACE	Statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap
NBB	Nationale Bank van België
PCM	Price Cost Margin
SI	Samengestelde indicator
SBS	Structural Business Survey / Structuurenquête van de ondernemingen
TNF	Total Number of Different Firms Index